

MijnID Docententraining Achtergrond Reader

Deliverable D2.4

Peter Dankmeijer, 2023

Co-funded by
the European Union

Inhoudsopgave

MijnID Docententraining Achtergrond Reader	1
Inhoudsopgave	2
<i>0. Introductie</i>	<i>4</i>
<i>1. Hoe LHBTIQ+-discriminatie op school werkt</i>	<i>5</i>
Het OGLO-model	5
De uitsluitingsspiraal.....	8
De fight-or-flight response	13
Hoe je om kunt gaan met een vecht- of vluchtreactie.....	15
Ware dialoog.....	17
<i>2. Vragen die leerlingen kunnen stellen</i>	<i>19</i>
Vragen over anders zijn	20
Vragen over gender.....	35
Vragen over leefstijl.....	47
Vragen over oriëntatie	55
<i>3. Regenboogsleutels: criteria voor een veilige en gastvrije school voor LHBTIQ+ leerlingen</i>	<i>66</i>
Ontwikkeling in de Nederlandse context.....	66
De regenboogsleutels	67
De regenboogsleuteltest	70
Het regenboogsleuteltest scoreformulier	71
<i>4. Het GALE schooladviesmodel.....</i>	<i>73</i>
Betrokkenheid geleidelijk uitbreiden	74
Fase 1: Bewust worden.....	76
Fase 2: Plannen.....	78
Fase 3: Uitproberen.....	81

Fase 4: Verankeren.....	82
<i>Projectinformatie.....</i>	<i>85</i>
Informatie voor Erasmus+	85
Project resultaat coördinator	86
Versie geschiedenis	86
Opmerking over taal	86
Auteur	87
Samenvatting	87

0. Introductie

Dit is een achtergrondreader voor deelnemers aan de MijnID training. De reader bestaat uit 4 artikelen waarvan wij denken dat ze nuttig zijn voor docenten VO om les te kunnen geven over seksuele en genderdiversiteit in de klas.

Deze reader kan van begin tot het eind worden gelezen, maar dat hoeft niet. Je kunt elk artikel apart lezen, of per onderdeel dingen opzoeken; dus het is meer bedoeld als naslagwerk.

Het eerste artikel is een uitleg van de theoretische onderbouwing van de MijnID onderwijspedagogiek. Het tweede artikel is meer een naslagwerk, met een opsomming van vragen die leerlingen in de klas kunnen stellen, met de feitelijke informatieve antwoorden en suggesties voor hoe te reageren op dergelijke vragen als ze bevooroordeeld zijn en een andere leerstrategie nodig hebben dan het geven van informatie. Het derde artikel gaat over de regelboogsleutels: tien criteria voor goed inhoudelijk schoolbeleid rond seksuele en genderdiversiteit. Het vierde artikel gaat niet in op de inhoud van goede aandacht voor seksuele en genderdiversiteit, maar op het (geleidelijke) proces van invoering van zulke inhoudelijke verbeteringen in school. Dit procesmatige aspect wordt nog vaak wordt vergeten.

De reader wordt zowel als pdf en als MS Word-bestand ter beschikking gesteld, wat het voor gebruikers gemakkelijker maakt om delen van de reader te kopiëren en voor eigen doeleinden aan te passen. Deze publicatie is medegefinancierd door de Europese Unie (Erasmus+ programma). Zowel GALE als de Europese Unie hebben een beleid om de verspreiding van kennis en publicaties niet te beperken door copyrights. De teksten zijn vrij te gebruiken mits de bron als volgt wordt vermeld:

Dankmeijer, Peter (2022). MijnID Training Achtergrond Reader. Amsterdam: GALE

1. Hoe LHBTIQ+-discriminatie op school werkt

Als u het bewustzijn over seksuele en genderdiversiteit wilt vergroten, moet men er rekening mee houden dat bijna alle mensen tot op zekere hoogte stereotiepe verwachtingen hebben van hoe andere mensen zich zouden moeten gedragen volgens bepaalde sociale normen. Omdat we allemaal met dergelijke verwachtingen zijn opgevoed en omdat de samenleving grotendeels rond dergelijke normen is georganiseerd, is het bijna onmogelijk om eraan te ontsnappen. We realiseren ons vaak niet hoe bepaalde sociale normen leiden tot uitsluiting en discriminatie, zoals LHBTIQ+ discriminatie en -uitsluiting. Om dergelijke uitsluiting effectief te bestrijden, moeten we begrijpen hoe sociale normen werken.

5

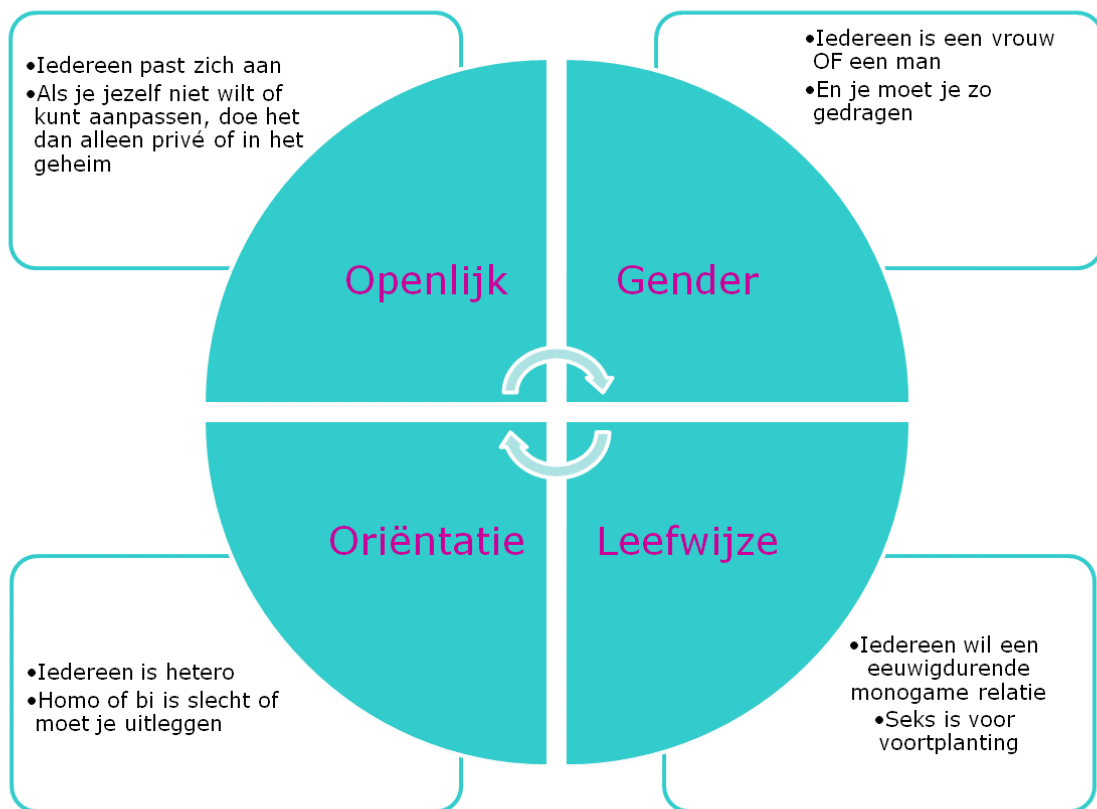
Het OGLO-model

GALE heeft het OGLO-model ontwikkeld om uit te leggen hoe sociale normen werken en hoe ze leiden tot discriminatie en sociale uitsluiting¹. Het model begint met de vraag "Wat is homofobie/transfobie precies?". Als we de 40 meest voorkomende vragen die jongeren vaak stellen analyseren, zien we dat het niet alleen een probleem is dat 'homo's, lesbiennes en transgenders' worden gediscrimineerd. Er is het bredere probleem dat mensen veel bredere stereotiepe verwachtingen hebben over hoe mensen geacht worden zich te gedragen. Ze hebben een norm waarmee ze hun eigen

¹Dankmeijer (2018). Seksuele diversiteit op scholen: reader (Amsterdam: GALE)

gedrag bepalen en het gedrag van anderen beoordelen. Het OGLO-model stelt dat deze "standaardnorm" uit vier domeinen bestaat:

1. Openheid
2. Gender
3. Leefwijze (relaties en seksualiteit)
4. Oriëntatie (oftewel seksuele voorkeur)

GALE noemt dit het OGLO-model. Het model is nuttig om de normen achter de verschillende vormen van discriminatie beter te herkennen.

De norm voor *openheid* houdt in dat je de norm van je *peer group* (gemeenschap, (sub)cultuur, kerk) volgt als je in het openbaar bent en dat je gevoelens en gedragingen die niet conform de groepsnormen en waarden zijn, maar beter kunt verbergen.

De norm over *gender* geeft aan dat mensen verwachten dat je een echte man OF een echte vrouw bent en dat je jezelf moet gedragen conform verwachtingen van je biologische geslacht.

De norm over *leefwijze* is een reeks verwachtingen over relaties en seksualiteit. De conservatieve (Westerse) versie van deze reeks verwachtingen is dat een relatie eeuwigdurend, romantisch en monogaam moet zijn. Wat seksualiteit betreft, is de meest conservatieve verwachting dat "echte seks" wordt gedefinieerd als penaal-vaginale gemeenschap die alleen acceptabel is als het hoofddoel heeft zich voort te planten. Hoewel de normen voor leefwijze versoepeld zijn sinds de uitvinding van de anticonceptiepil en de daaropvolgende *empowerment* van vrouwen om hun eigen seksuele keuzes te maken, zijn veel van de beschreven normen en waarden nog steeds heel gewoon en kunnen andere vormen van relaties of seksualiteit met meer of minder kracht worden afgewezen.

De norm over *oriëntatie* of seksuele voorkeur is dat mensen aannemen dat je jezelf aangetrokken voelt tot het andere geslacht, dat betekent dat je volgens de norm alleen heteroseksueel kunt zijn. Als je *anders* bent (homo, lesbisch, bi, etc.) moet je dat *uitleggen* (coming-out) en sommigen zullen mogelijk denken dat je 'raar' of zelfs 'ziek' of 'zondig' bent.

Deze volledige set normen en waarden werd door Alice Schwarzer (1973) bestempeld als 'gedwongen heteroseksualiteit'. Die term werd later wat verbreed en in 1991 door Michael Warner en "de norm van heteroseksualiteit" of "heteronormativiteit" genoemd. Heteronormativiteit betekent niet dat iedereen heteroseksueel moet zijn, maar het impliceert de aanname dat iedereen hetero is en zich dient te gedragen volgens het sociale ideaal van het heteroseksuele paar. Een sleutelaspect van heteronormativiteit is de onderdrukking van vrouwen en de lagere waardering van vrouwelijkheid ten opzichte van de norm van dominante mannelijkheid, met als neveneffect de marginalisering van homoseksualiteit. "Heteronormativiteit" is daarom niet alleen een afwaardering van homoseksualiteit, maar een analyse van het hele onderdrukkende waardesysteem met betrekking tot gender en seksualiteit.

De uitsluitingsspiraal

Natuurlijk houden nogal wat mensen zich niet aan de norm en wanneer dit wel gebeurt, kan dat een onaangenaam gevoel veroorzaken: een negatieve emotie.

Negatieve emoties

Deze primaire emotie is een natuurlijke en instinctieve reactie. Ons overlevingsinstinct is als een 'vecht-of-vluchtreactie' (*fight-or-flight response*) hard-wired in onze hersenen ingebouwd. Wanneer we een beeld of een gebeurtenis ervaren die ons ongebruikelijk lijkt, is de eerste instinctieve reactie van onze hersenen om te beslissen of we ertegen kunnen vechten of niet: het is een geautomatiseerde reactie om te vechten of te vluchten. Het heeft geen zin om te proberen dit instinct te weerstaan, het zit te diep in ons verankerd. Maar we kunnen er wel mee leren omgaan. Proberen deze primaire emoties in bedwang te houden, kan negatieve effecten hebben, zoals zelfonderdrukking. Dit kan leiden tot stress en op lange termijn tot een burn-out.

Het is ook niet constructief om te protesteren tegen andere mensen op een primaire manier hun *homofobe, bifobe of transfobe emoties instinct uiten*. Ze zullen dit waarschijnlijk opvatten als een ontkenning hun diepste gevoelens. Als je wilt omgaan met iemand die een primaire fobische emotie heeft, moet u die persoon eerst wat stoom laten afblazen, daarna beschrijf je wat je ziet en kun je vragen wat er aan de hand is. Het is belangrijk om dit zonder oordeel te doen. Hierdoor ontstaat er ruimte voor de ander, terwijl een veroordeling waarschijnlijk juist een nieuwe vecht- of vluchtreactie zal stimuleren. Een vecht-of-vlucht-emotie duurt niet lang. Zodra je begint te bespreken wat er gebeurt, verschuift de persoon door te reflecteren van een emotioneel naar een cognitief niveau.

Negatieve houdingen

Als negatieve emoties over seksuele en genderdiversiteit worden geaccepteerd of zelfs gestimuleerd, zullen mensen uiteindelijk een negatieve houding ontwikkelen. Het is belangrijk om te weten dat een negatieve houding uit twee verschillende soorten elementen bestaat: cognitieve en emotionele elementen. De cognitieve aspecten van

de negatieve houding komen naar voren in de argumenten die worden gebruikt om seksuele of genderdiversiteit af te wijzen. Iemand zou bijvoorbeeld kunnen zeggen dat "homoseksualiteit" verboden is vanwege diens religieuze overtuiging, door te zeggen dat het niet natuurlijk is, of dat als iedereen homoseksueel zou zijn, de hele mensheid zou uitsterven. Je kunt proberen deze redenering te veranderen door mensen de juiste informatie te geven, maar dat is meestal niet effectief. We noemen dit het "choco-ijs" effect. Bij een choco-ijsje is het roomijs bedekt met een laagje chocolade. We moeten ons het chocoladelaagje voorstellen als cognitieve argumenten die de onderliggende emoties bedekken. In de "choco-ijs" symboliek worden de emoties vertegenwoordigd door de bevroren binnenkant: het ijsje zelf. Omdat in een "houding" (attitude) de emoties vaak niet zo direct meer herkenbaar zijn, benoemen we dit als "bevroren" emoties. Omdat mensen met een negatieve houding geneigd zijn niet open te staan voor een echte dialoog of om te leren, gaat het choco-ijs effect als volgt: zodra je een van hun misverstanden of vooroordelen hebt weerlegd, komt zo'n bevooroordeeld persoon met een volgend argument. Dit komt omdat de kern van de negatieve houding niet op het cognitieve niveau van argumenten ligt, maar op het emotionele niveau: dat wil zeggen, het gevoel dat een persoon heeft. Deze 'meningen' lijken misschien niet zo emotioneel, maar komen naar boven als rigide, afkeurende, klagende en gekwetste meningen en een algemeen negatief gevoel. Een goede opvoedingsstrategie is om de dialoog aan te gaan over de gevoelens die ten grondslag liggen aan de oppervlakkige meningen en vooroordelen. Het cognitieve deel van vragen kun je pas behandelen als leerlingen open zijn en oprechte en nieuwsgierige vragen stellen. Deze openheid ontstaat pas nadat je de negatieve emoties en houdingen hebt aangepakt.

Negatief gedrag

Als een negatieve houding een negatief gedrag wordt, kan dat tot discriminatie leiden. Als we aan LHBTIQ+ discriminatie denken, denken we vaak aan elke expliciete negatieve handelingen, zoals vloeken of geweld. Maar de meest voorkomende vorm van discriminatie van LHBTIQ+ is *sociale afstand*. Als mensen weten of veronderstellen dat je homo, lesbisch, bi, transgender, intersekse bent of op een andere manier niet heteronormatief genoeg bent, vermijden ze over het algemeen contact met je, of verzinnen ze elk mogelijk excuus om je letterlijk op afstand te houden. Dit soort sociale afstand klinkt misschien onschuldig, maar het kan een belangrijke reden van stress zijn voor LHBTIQ+: iedereen heeft behoefte aan sociaal contact. Als je

sociaal wordt buitengesloten, kan dat voelen als een sociale moord. Daarom plegen zoveel LHBTIQ+ middelbare scholieren zelfmoord (vijf keer zoveel als hetero tieners). Als ze sociale aansluiting missen, verliezen ze hun reden om te leven en zien ze geen uitweg meer. Stress door sociale afstand wordt ook wel *minderheidsstress* genoemd.

Stereotypering en negatieve beelden

Als mensen sociale afstand houden met LHBTIQ+, ontzeggen ze zichzelf de mogelijkheid om hen echt te ontmoeten. Daardoor is het enige beeld van seksuele en genderdiversiteit dat ze in gedachten hebben een beeld dat hen opviel omdat het afweek van de norm van heteroseksualiteit. "Zwart-wit" geschematiseerde beelden die worden gebruikt als een negatieve weergave van een hele groep mensen, worden stereotypen genoemd. Houd er dus rekening mee dat "stereotypen" geen "extreme rolmodellen" zijn die zelf zijn gecreëerd door LHBTIQ+, maar geschematiseerde beelden die zijn gecreëerd door slechts gedeeltelijke kenmerken waar te nemen. Omdat stereotypen meestal lijken voort te komen uit een afwijking van bestaande normen, kunnen ze leiden tot een vecht-of-vluchtreactie. Zo blijft de vicieuze cirkel in stand.

De uitsluitingsspiraal

Welke normen? OGLO

- 1. Openheid:** wijk niet af van je eigen groep; als je dat toch doet, hou het dan privé of verborgen
- 2. Gender:** er bestaan natuurlijk alleen mannen en vrouwen, dus mannen moet krijgers zijn en vrouwen moeten zorgen
- 3. Leefstijl:** iedereen wil een romantische, eeuwigdurende, monogame relatie en kinderen
- 4. Oriëntatie:** iedereen wordt behandeld als hetero tot het tegendeel bewezen is

11

Om het samen te vatten: het OGLO-model en de uitsluitingsspiraal geven een samenvatting van wat heteronormativiteit is en hoe de voortdurende versterking van negatieve emoties, houdingen en gedragingen een vicieuze cirkel van negativiteit en stereotypering creëert. Als we LHBTIQ+-fobie en seksisme willen bestrijden, moeten we heteronormativiteit en de negatieve spiraal die daardoor ontstaat, bespreken, analyseren en de kracht ervan verminderen – of omdraaien naar een positieve spiraal van waardering voor diversiteit. Dat kunnen we doen door:

1. een visie op openheid en tolerantie bevorderen (alternatieve normen aanbieden)
2. door ruimte te geven aan negatieve emoties zonder ze te bevestigen door de betrokken emoties aan te raken, je kunt bijvoorbeeld zeggen wat je heeft verrast of geïntrigeerd (pedagogisch handelen op emoties)
3. je kunt een dialoog aangaan over negatieve attitudes en hun gevolgen en negatief gedrag en een spiraalvormig curriculum ontwikkelen om normen op een meer doelgerichte manier te veranderen (pedagogische en didactische planning)

4. je kunt pro sociaal gedrag stimuleren door samen spelregels op te stellen voor positieve interactie, sociale afstand te beperken en samenwerking te bevorderen (gedrag reguleren en stimuleren)
5. andere afbeeldingen aanbieden dan alleen heteroseksuele modellen en focus niet op overdreven niet-normatieve afbeeldingen (uitdagende stereotypen)

De fight-or-flight response

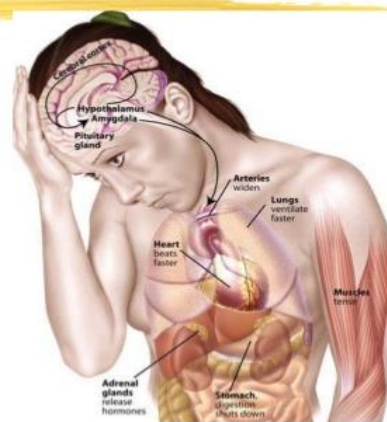
De uitsluitingsspiraal maakt duidelijk dat maatschappelijke normen kunnen leiden tot negatieve emoties. Deze negatieve emoties zijn het basismechanisme van uitsluiting en het is essentieel om te begrijpen hoe ze werken en hoe je hun negatieve effect kunt verminderen.

Wetenschappers noemen de negatieve emotie die je kunt voelen als je wordt geconfronteerd met iets nieuws – dat bedreigend kan zijn – de 'vecht-of-vluchtreactie' (*fight-or-flight*). De vecht-of-vluchtreactie (ook wel de fight, flight, freeze or fawn-reactie, hyperopwinding of de acute stressreactie genoemd) is een fysiologische reactie die optreedt als reactie op een waargenomen schadelijke gebeurtenis, aanval of bedreiging voor de overleving. Het werd voor het eerst beschreven door [Walter Bradford Cannon](#). Zijn theorie stelt dat dieren (en mensen) op bedreigingen reageren met een algemene ontlading van het [sympathische zenuwstelsel](#), waardoor het dier wordt voorbereid op vechten of vluchten.

Meer specifiek produceert het [bijniermerg](#) een hormonale cascade die resulteert in de afscheiding van [catecholaminen](#), vooral [noradrenaline](#) en [epinefrine](#). De hormonen [oestrogeen](#), [testosteron](#) en [cortisol](#), en de neurotransmitters [dopamine](#) en [serotonine](#), hebben ook invloed op hoe organismen op stress reageren.

The Stress Response System

Cannon proposed that the stress response (fast) was a **fight-or-flight** response marked by the outpouring of **epinephrine** and **norepinephrine** from the inner **adrenal glands**, increasing heart and respiration rates, mobilizing sugar and fat, and dulling pain.

Het is belangrijk om te beseffen dat:

1. *iedereen* ervaart *fight-or-flight response* wanneer ze worden geconfronteerd met potentiële bedreigingen, zoals wanneer je te maken hebt met diversiteit buiten je peer group of buiten je normatieve kader; die reactie is een normaal basisinstinct
2. dat het onmogelijk en disfunctioneel is om te proberen het te stoppen; als je het probeert, zal het effect zijn als het opbouwen van druk in een snelkookpan
3. de fight-or-flight response is een primitieve emotie die meestal maar een paar seconden duurt; zodra je erover kunt *nadenken*, hebben je cognitieve functies het al overgenomen

Hoe je om kunt gaan met een vecht- of vluchtreactie

GALE ontwikkelde een suggestie om hiermee om te gaan die uit 3 stappen bestaat. Ervaren docenten en trainers zullen al deze stappen binnen een seconde kunnen zetten. Minder ervaren groepsbegeleiders hebben misschien wat meer tijd nodig, bijvoorbeeld 30 seconden of een minuut. Als je geen ervaring hebt, kunnen deze seconden een eeuwigheid lijken, vooral omdat de fight-or-flight response je fysiek aanspoort om *nu* te handelen, *helemaal niet* te handelen (ervan door gaan, je afsluiten, bevriezen, of *fawn* - doen alsof je meegaat in de wens van de ander).

Stap 1: Voel

Het eerste dat je zou moeten doen, is beseffen dat je een fight-or-flight response hebt. Je moet wat tijd vrijmaken om dit te voelen. Stop met doen wat je doet of wat je impulsen je vertellen te doen. Richt je aandacht op wat er in je lichaam gebeurt. Haal diep adem en adem weer uit. Voel hoe je lichaam gestrest is en enigszins ontspant door de ademhaling. Onervaren trainers of docenten willen dit misschien in het begin nadrukkelijk oefenen door drie keer diep adem te halen.

15

Wees als docent niet bang dat je klas door deze zelfreflectie onhandelbaar wordt. Normaal gesproken begin je jouw eigen fight-or-flight response al te ervaren op het eerste moment dat je leerling een geladen opmerking maakt. Je kunt je al bewust worden van je eigen instinctieve reactie terwijl de leerling nog door raast of weigert iets te zeggen. Laat ze uitrazen, of laat ze even stil blijven. Er zullen geen rampen gebeuren.

Zodra je begint na te denken over hoe je jezelf voelt, erover begint na te *denken*, is je fight-or-flight response al voorbij. Je begint te reflecteren (dat is je cognitieve niveau) en een deel van de instinctieve stress zal afnemen.

Stap 2: Zie

De tweede stap is je aandacht van binnen naar buiten keren. Observeer je leerlingen of je gesprekspartner(s). Wees je bewust van wat je werkelijk *ziet*, zonder oordeel.

Bijvoorbeeld: "een leerling heeft een vertrokken gezicht, hij kan boos of bang zijn", "deze leerling zit met zijn benen gestrekt en zijn armen over elkaar, en hij kijkt naar de grond, alsof hij iets wil afweren", "deze andere leerling zit te gapen alsof ze zich verveelt of ergens anders met haar gedachten zit", "een leerling kijkt om zich heen, hij kijkt wat andere mensen gaan doen".

Probeer je gesprekspartners echt te *zien met hun hele wezen en al hun emoties*. Er zullen veel oordelen, gissingen en fantasieën over wat ze voelen en denken in je opkomen, maar probeer deze even te 'parkeren' en een zorgzame manier te hebben om de realiteit van je groep echt te zien.

Ook als je in deze fase nog niet echt iets *doet*, zullen je leerlingen of gesprekspartners onbewust merken dat je ze probeert te accepteren zoals ze zijn, wat cruciaal is voor de volgende stap.

Stap 3: Verbinden

De derde fase is om verbinding te maken met de leerling of persoon die gevangen zit in een fight-or-flight response. Het eerste wat je kunt doen is uitdrukken wat je ziet, wederom zonder oordeel. Voorbeelden hiervan:

'Ik zie dat je zit met je benen gestrekt en je armen over elkaar, en je kijkt naar de grond. Kun je me vertellen hoe je je voelt?'

"Ik zie dat je geeuwt. Het is oké, maar ik vraag me af waarom je ineens zo slaperig wordt? Wil je daar iets over zeggen?"

"Ik merk dat je om je heen kijkt. Wat gebeurt er in je hoofd?"

Zorg ervoor dat u uw gesprekspartners niet aanvalt, belachelijk maakt of bespot; dit zijn niet-functionele *vechtreacties* die constructieve reacties voorkomen. Tegelijkertijd kunnen het impliciete *vluchtstrategieën* zijn (door eerst aan te vallen, vermijd je confrontatie op het niveau van empathische verbinding, wat eng kan zijn).

Het kan best zijn dat leerlingen of gesprekspartners je antwoorden met een nieuwe emotionele fight-or-flight response. Hoe vaak en hoe sterk dit gebeurt, zijn signalen van hoe diep hun angst is. Wees er niet bang voor. Herhaal gewoon de drie stappen totdat ze beginnen na te denken over wat ze zeggen in plaats van er wat uit te flappen en vast te blijven zitten in hun emotionele reactie. Als je uit het stadium van emotionele reactie bent gekomen, kun je een echte *dialog* beginnen, waarin men heen en weer gaat tussen het uiten van emoties, reflectie op emoties, reflectie op attitudes en het vertellen van onderliggende ervaringen of verwachtingen.

Ware dialoog

Houd er rekening mee dat een verdere *dialog* niet hetzelfde is als traditioneel lesgeven. Dialoog betekent dat je als volwaardige persoonlijkheid met al je gevoelens en ervaringen van gedachten wisselt met andere personen met volwaardige persoonlijkheden en eigen ervaringen. Zij hebben hun doelen en jij hebt jouw doelen. Ontdek welke doelen (met betrekking tot respect, mensenrechten, enz.) je *deelt* en onderzoek hoe je *verbinding kunt maken* om de wereld en mensen beter te begrijpen en de wereld en relaties te verbeteren. Dit zoeken naar verbinding tussen leerlingen onderling, maar ook tussen de leraar en leerling, is een meer horizontale relatie dan traditioneel lesgeven. Natuurlijk heb je als docent of trainer wel meer ervaring en kennis; daar is niets mis mee. Maar maak heel spaarzaam gebruik van deze grotere kennis, want het gaat in een dialoog niet om overdracht van kennis maar om onderlinge verbinding.

Wees als docent niet bang om ook je eigen gevoelens te delen. Als je gekwetst bent door opmerkingen die leerlingen maken, hoef je dit niet te verbergen. Dat is een verkeerde opvatting van wat "professionele afstand" betekent. "Professionele afstand" betekent niet dat je jouw gevoelens ontkent tijdens het lesgeven, noch dat je de emotionele band met je leerlingen ontkent. Zelfs als je een pijnlijke discussie met je politieke vijanden hebt – zoals met politici – kan het functioneel zijn om te laten merken dat je jezelf gekwetst voelt wordt door opmerkingen. "Professionele afstand" betekent dat je niet toestaat dat je eigen fight-or-flight impulsen je disfunctioneel laten handelen. Het betekent dat je jouw eigen ideeën niet aan je leerlingen opdringt.

Het betekent *N/ET* dat je je leerdoelen vergeet, zoals het bevorderen van respect en sociaal gedrag. Deze doelen hoeven niet verborgen te worden. Leerlingen die doelen en betrokkenheid bij sociaal gedrag afwijzen, hebben ernstige sociale en mogelijk psychologische problemen. Het geeft geen zin om ze af te wijzen of te straffen vanwege disrespectvol gedrag, je moet juist voor ze zorgen en nagaan waarom ze in verzet zijn. Doe wat je kunt in je klas of in je discussie, maar als dat onmogelijk wordt, probeer dan professionele hulp in te roepen.

2. Vragen die leerlingen kunnen stellen

In dit artikel vind je een serie vragen die leerlingen kunnen stellen over seksuele en genderdiversiteit en de *feitelijke* antwoorden daarop. Het heeft echter geen zin om vragen op een feitelijke manier te beantwoorden als leerlingen ze op een bevooroordeelde en emotioneel geladen manier stellen. Vooringenomen vragen kunnen worden beschouwd als "bevooroordeelde opmerkingen vermomd als vragen".

Als leerlingen bijvoorbeeld een vraag stellen omdat ze LHBTIQ+ raar vinden en hun vragen zijn doorspekt met verbazing, schrik, walging of angst, is het vaak niet zinvol om zo'n vraag op een feitelijke manier te beantwoorden. Sommige 'feiten' kunnen hun vooroordelen zelfs versterken, omdat de aard van vooroordelen is dat er altijd voorbeelden zullen zijn van LHBTIQ+ of -praktijken die stereotypen bevestigen, en dit alleen maar ontkennen zal niet werken.

Daarom geven we in dit artikel niet alleen objectieve informatie, maar ook suggesties om op een pedagogisch verantwoorde manier te reageren op vooringenomen vragen en opmerkingen. Als voorbeeld geven we steeds antwoorden zoals die letterlijk op leerlingen zou kunnen reageren. Die voorbeelden zijn niet bedoeld als dictaat, maar als voorbeeld van hoe je zou kunnen reageren. Natuurlijk adviseren we dat elke leraar zijn eigen manier en stijl vindt om dit te doen en we hopen dat deze artikel als inspiratie dient.

Veel gestelde vragen van leerlingen **zijn onder te verdelen in** de volgende categorieën:

1. Vragen over *openheid over anders zijn*: coming-out, wat is LHBTIQ+ discriminatie, vragen over LHBTIQ+ (sub)culturen en LHBTIQ+ Pride.
2. Vragen over *gender*: biologische sekse, gender, genderrollen, seksistische scheldwoorden zoals mietjes, tom boys of transen.

3. Vragen over *leefwijzen*: partnerkeuze, daten, seksualiteit en relaties, stereotype vooroordelen over heterorelaties en homorelaties en seksualiteit.
4. Vragen over (seksuele)*oriëntatie*: is het natuurlijk of aangeleerd, hoe anders is het dan hetero gevoel, de oorzaak, kan je van voorkeur veranderen?

Deze indeling is gebaseerd op het OGLO-model.

Bij elke vraag hebben we het antwoord opgedeeld in vier onderdelen:

1. KORT ANTWOORD: dit is een diplomatiek maar correct antwoord dat je kunt geven als je weinig tijd hebt en niet in discussie wilt gaan op dat moment.
2. LANG ANTWOORD: dit type antwoord geeft meer feitelijke informatie, maar op een manier die hopelijk "creatieve twijfel" creëert bij leerlingen en die ertoe leidt dat ze eventueel bevooroordeelde vragen of opmerkingen gaan heroverwegen. Voor een docent is het *niet* verstandig dit soort informatie te geven als de vraag bevooroordeeld of met onderliggende negatieve emotie wordt gesteld.
3. HETERONORMATIEVE ASPECTEN: deze paragraaf geeft voor de docent een indicatie van waarop eventuele vooroordelen achter vragen op gebaseerd kunnen zijn en geeft suggesties voor hoe de docent de norm van heteroseksualiteit kan proberen te nuanceren.
4. VRAGEN VOOR DIALOOG: dit zijn suggesties voor concrete vragen die de docent kan stellen om discussie en herwaardering van heteronormativiteit in gang te zetten.

Vragen over anders zijn

Is jezelf LHBTIQ+ noemen een modeverschijnsel?

KORT ANTWOORD

Nee. Een mode is van korte duur en verandert van seizoen tot seizoen. Mode is een uitvinding van marketingbedrijven.

LANG ANTWOORD

Hoe mannen/vrouwen of jongens/meisjes seks hebben, wat hun seksuele voorkeuren zijn en of en hoe ze erover praten, is door de geschiedenis heen verschillend. Hoe culturen omgaan met LHBTIQ+ is heel verschillend. De manier waarop mensen en culturen omgaan met seksuele en genderdiversiteit kan wel veranderen, maar veel langzamer dan een mode. Het hangt niet af van marketing of een plotselinge golf van belangstelling, maar van langzame culturele bewegingen. In Westerse landen is er in de afgelopen 100 jaar een trend dat mensen die vallen op hetzelfde geslacht meer open werden. Sommigen begonnen zichzelf lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transseksueel, interseksueel of transgender te noemen. Er zijn mensen die graag dingen uitproberen en zichzelf bi-curious noemen. Dit komt omdat mensen zich langzaam vrijer voelen, en het is geen kortstondige mode.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Deze vraag gaat in wezen over non-conformisme. Waarom moet iemand zo nodig “anders” zijn of zich als “bijzonder” voordoen? Dat moet wel een oppervlakkige mode zijn! De onderliggende emotie van dit vooroordeel is afwijzing van non-conformisme en anders zijn.

De taak van de docent is om ruimte te creëren voor diversiteit. Dat kan het best door aan te sluiten op de eigen behoefte van leerlingen om zichzelf te kunnen zijn er eigen keuzes te maken, ook als die afwijkt van verwachtingen en normen.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Heb je ooit gehoord van een marketingbedrijf dat promoot om volgend seizoen homoseksueel of biseksueel te zijn? Zou je het leuk vinden als er zo'n mode was? Waarom dacht je dat homoseksueel, lesbisch of biseksueel modieus zijn tegenwoordig in de mode is? Vindt jij het leuk om jezelf te zijn, eigen keuzes te maken? Wijken die soms af van wat anderen normaal vinden? Hoe zou je het vinden als anderen jouw eigen keuzes een “modeverschijnsel” zouden noemen?

Je kunt toch niet homo én religieus zijn?

KORT ANTWOORD

Jezelf tot hetzelfde geslacht aangetrokken voelen, staat los van je geloof. Dus elke religieuze persoon kan ook gevoelens van hetzelfde geslacht of niet-traditionele gendergevoelens ervaren.

LANG ANTWOORD

In conservatieve religies kan het echter moeilijk zijn om met dergelijke emoties om te gaan, laat staan ze te laten zien. In de heilige boeken van het christendom en de islam wordt seks met iemand van hetzelfde geslacht veroordeeld. Deze religies ontstonden in een tijd dat het maken van veel baby's belangrijk was om als volk te overleven. Ook waren er veel strenge religieuze voorschriften om zuiver te zijn, vooral voor priesters. Veel mensen vinden daarom dat de letterlijke richtlijnen in oude heilige boeken nu voor een deel achterhaald zijn. Maar vooral orthodoxe gelovigen vinden dat je de heilige teksten letterlijk moet navolgen. Hoe dan ook, de meeste religies zijn niet alleen een verzameling voorschriften, maar ook een gemeenschap van mensen die elkaar steunen. Als je jezelf aangetrokken voelt tot hetzelfde geslacht, kan het risico om die steun te verliezen erg bedreigend zijn. In andere religies, zoals het hindoeïsme, en in religies en gewoonten van Afrikaanse en Noord-Amerikaanse stammen, was aantrekking tot hetzelfde geslacht of het kiezen van een geslacht tussen man en vrouw in, in vroeger tijden een gewoon onderdeel van de samenleving, Maar na de kolonisatie van een groot deel van de wereld door christelijke landen werd homoseksualiteit ook daar strafbaar gesteld. Het rare is dat veel Indiërs en Afrikanen nu zeggen: "homoseksualiteit is een westerse import", terwijl hun wetten tegen homoseksualiteit juist christelijk kolonialisme zijn.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Sommige gelovigen denken dat heteronormatieve voorschriften rond relaties en familie door hun god gegeven zijn en daarmee 'natuurlijk', en dat andere keuzes daarom 'tegennatuurlijk', zondig of ziek zijn.

Een docent die heteronormativiteit op dit punt wil verminderen hoeft niet tegen het geloof of voorschriften in te gaan, maar kan wel vragen hoe leerlingen daarmee omgaan. Ook kan de docent helpen verhelderen dat specifieke waarden en normen

volgen een eigen keuze zijn. In hoeverre een jongeren daarbij rekening houdt met de wensen van de eigen familie, maatschappelijke verwachtingen, de religieuze orde, heilige boeken of gewoonten is een ook eigen keuze – alle voor- en nadelen daarvan. De vraag kan worden gesteld of voldoen aan verwachtingen in overeenstemming is met de eigen behoeften en wat men kan doen om te overleven als die niet in overeenstemming zijn.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Waarom denk je dat religie niet samengaat met aantrekking tot hetzelfde geslacht? Hoe praat je religie over liefde? Gaat het over gevoelens of alleen over gedrag? Werken de richtlijnen van die religie nog allemaal (kijk naar alle richtlijnen en of gelovigen zich er nog allemaal aan houden, niet alleen die over homoseksueel gedrag). Zijn de richtlijnen hetzelfde voor seks tussen mannen, seks tussen vrouwen en voor verandering van geslacht/gender? In hoeverre vind je dat een religie flexibel moet zijn met de tijd? Mag je in deze religie zelf beslissen of moet je je houden aan wat boeken of religieuze leiders je vertellen?

Hebben dieren ook homoseksueel gedrag? Zijn er transseksuele dieren?

23

KORT ANTWOORD

Ja. Onderzoekers hebben homo- en biseksueel gedrag in het hele dierenrijk gedocumenteerd. En sommige dieren kunnen van geslacht veranderen of hebben helemaal geen 'geslacht'.

LANG ANTWOORD Wat betreft homoseksueel gedrag: onderzoekers hebben voorbeelden gevonden van homoseksueel gedrag dat gerelateerd is aan macht en dominantie. Grote mannelijke apen vergrijpen zich bijvoorbeeld vaak aan kleinere mannelijke apen om hun dominantie te bevestigen. Maar er zijn ook voorbeelden van dierenrelaties die door mensenogen gezien zouden kunnen worden als romantische liefde, zoals de twee mannelijke flamingo's in de dierentuin van Amsterdam die elk jaar eieren stelen van andere flamingo's en de jonge flamingo's dan zelf groot brengen.

Maar er zijn geen dieren die zichzelf “homo” of “bi” noemen, jezelf als iets benoemen is uniek voor mensen.

Wat betreft dieren die van geslacht veranderen: dat komt geregeld voor. Er zijn drie manieren waarop dit kan gebeuren: mannetjes kunnen in vrouwtjes veranderen (protandrie), vrouwtjes kunnen in mannetjes veranderen (protogynie), of er is sprake van een bi-directionele of gelijktijdige geslachtsverandering, waarbij het dier in kwestie op verschillende momenten van geslacht kan veranderen. Dit komt vooral veel voor bij vissen. De felgekleurde clownsviis is een voorbeeld daarvan. Onder clownsvissen is één vrouwtje dominant en ze heeft seks met grote mannetjesvissen. Als het vrouwtje sterft, verandert het dominante mannetje in een vrouwtje en veranderen niet-dominante mannetjes in dominante mannetjes.

Ook zijn er dieren die min of meer een intersekse variatie hebben. Dat hoeft niet een uitzondering te zijn, zoals bij mensen. Zo hebben vrouwelijke hyena's een penis en ze kunnen een erectie krijgen.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Het kan zijn dat leerlingen denken dat homoseksueel gedrag of geslachtsverandering niet voorkomt in het dierenrijk omdat ze heteronormatief veronderstellen dat alleen heteroseksualiteit en cisgenderisme ‘natuurlijk’ is. Mogelijk zoeken ze naar bevestiging van het vals argument dat homoseksualiteit en transgenderisme ‘onnatuurlijk’ is.

De docent die deze heteronormativiteit wil tegengaan, kan vragen waarom leerlingen denken dat dieren voldoen aan menselijke verwachtingen, en door te vragen naar wat ze beschouwen als ‘natuurlijk’. De docent kan aansturen op een conclusie dat ideeën over natuurlijkheid meer gebaseerd zijn op menselijke normen en verwachtingen dan op de echte natuur zelf.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Wat beschouw je als ‘natuurlijk’? Waar is dat op gebaseerd? Zullen we eens opzoeken of er dieren homogedrag hebben of van geslacht veranderen? Heb je ooit dieren zien seks hebben met een soortgenoot van hetzelfde geslacht? Ken je andere dieren die van geslacht veranderen of die kenmerken van beide geslachten hebben? Wat zegt dat alles over onze (binaire) opvattingen over sekse?

Hoe weet je (zeker) dat je LHBTIQ+ bent?

KORT ANTWOORD

De beste manier is om oprecht naar je eigen gevoelens te kijken. Waar droom jij over? Hoe voelt jouw lichaam? Naar wie kijk je het eerst als je op school bent? Wie vind je "mooi", en wie vind je "aantrekkelijk"? Trek je het liefst op met jongens of meisjes?

LANG ANTWOORD

Als jongen of -meisje begin je rond de puberteit seksuele gevoelens te krijgen. Vrienden en medeleerlingen kunnen je onder druk zetten om mensen van het andere geslacht te benaderen, te daten of seks te hebben. Jongens kunnen je er ook toe aanzetten om typisch macho te zijn tegenover andere jongens en meisjes, of meisjes kunnen je aanzetten om verleidelijk te zijn voor jongens. Door al deze verwachtingen en druk kan het moeilijk zijn om hierin eigen keuzes te maken.

Sommige jongeren zijn van jongs af aan zeker van hun hetero, homo of biseksuele gevoelens en kunnen al snel zich identificeren met een label als lesbienne, homo, biseksueel of iets anders. Anderen zijn niet zo zeker van hun seksuele voorkeur. Er zijn verschillende keuzes die je kunt maken. Er is een verschil tussen een seksuele aantrekkingskracht voelen, jezelf lesbisch, homoseksueel, biseksueel of anders noemen, en kiezen voor een bepaalde manier om dat te laten zien (coming-out of uit de kast komen, omgaan met anderen zoals jij, naar LHBTIQ+ bars gaan, lid worden van specifieke ontmoetings- en dating apps, meedoen aan LHBTIQ+ Pride, enzovoorts).

Net zo zijn sommige jongeren als tijdens de basisschool zich ervan bewust dat ze zich niet thuis voelen in hun biologische lichaam. Misschien beginnen ze dan al te experimenteren met kleren van door hun gewenste gender te dragen. In sommige landen kunnen zulke jongeren al vanaf de puberteit hormonenremmers krijgen, zodat ze zich niet verder als jongens of meisje ontwikkelen. Dat maakt het later makkelijker om een operatie te doen die je biologische geslacht verandert.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Jongeren kunnen onzeker zijn over hun seksuele voorkeur en/of genderidentiteit (of een combinatie daarvan), omdat ze de heteronormatieve verwachting hebben dat iedereen cisgender en hetero is. Dus als ze gevoelens hebben die daarmee niet kloppen, gaan ze opzoek naar verklaringen vanuit hun heteronormatieve kader: "als ik homo ben, zou ik dan niet moeten walgen van het idee van heteroseks?", "als ik homo

ben, dan kan ik niet trouwen en kinderen krijgen, dan ben ik abnormaal, dan zal ik uitgesloten worden”, “als ik als jongen niet val op een meisjes, en ik voel me prettiger bij meisjes, misschien ben ik dan zelf eigenlijk een meisje” (uit intakes bij genderklinieken blijkt dat een fors aantal jongeren dat denkt dat ze trans zijn, bij nader inzien homo of lesbisch blijft te zijn, maar een grote weerzin heeft om een homoseksuele voorkeur toe te geven). Onzekerheid hierover en de noodzaak van “coming-out” zijn uitingen van de norm van heteroseksualiteit.

Docenten die deze onzekerheid willen verminderen, moeten nagaan of de vraag uit onzekerheid of uit weerzin is gesteld. Bij onzekerheid kan de docent de leerling proberen gerust te stellen en duidelijk te maken dat vage gevoelens okay zijn, dat je de tijd kunt nemen om je gevoelens te verkennen en dat elke conclusie okay is. Eventueel kan de docent met leerlingen verkennen hoe om te gaan met verwachtingen en normen. Als de vraag gesteld wordt met weerzin (“ik wil niet homo zijn”, “ik wil niet trans zijn”) kan de docent samen met de leerling proberen na te gaan waar de weerzin vandaan komt. Het erkennen van de angst dat je niet af wilt wijken kan een eerste stap zijn om heteronormatieve patronen te herkennen en ermee om te gaan.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Wat zijn jouw gevoelens? Voel je jezelf op je gemak bij je seksuele gevoelens, of met je lichaam? Wordt je onder druk gezet door leeftijdsgenoten of door volwassenen in je leven? Als je een vriend hebt die misschien LHBTIQ+ is, steun die dan? Hoe? Kun je met iemand praten over deze dingen?

Kan je zien of iemand LHBTIQ+ is?

KORT ANTWOORD

Nee. LHBTIQ+ kun je niet herkennen aan de hand van bepaalde maniertjes of fysieke kenmerken.

LANG ANTWOORD

Dit idee is gebaseerd op generalisaties over LHBTIQ+ die vaak bevooroordeeld zijn en te maken hebben met gender. Zo leeft er het vooroordeel dat homomannen vaak “verwijfd” zijn, en dat lesbische vrouwen vaak “manwijven” zijn, dus eigenlijk: dat ze

afwijken van wat mensen als 'normaal' beschouwen. Sterker: wetenschappers uit de 19e eeuw geloofden dat LHBTQ+ een soort "derde geslacht" vormden: een geslacht tussen man en vrouw. Dat idee vindt men in Westerse landen nu achterhaald. We beschouwen sekse, gender en seksuele voorkeur als verschillende dingen. En herkennen wat je bent kan je alleen zien doordat mensen het laten zien.

In Azië en de Stille Zuidzee leeft (nog?) wel het idee dat er een derde geslacht is. Dat komt omdat er in hun geschiedenis altijd mensen zijn geweest die een positie en rol innamen die tussen vrouw en man in stond. Ook de Amerikaanse indianen kenden een soort derde gender, die wel "two-spirit" wordt genoemd (de geest van twee genders).

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Het verwarren van gender met seksuele voorkeur is een typisch effect van heteronormativiteit, want een "echte" man is volgens de heteronorm bedoeld voor een "echte" vrouw. Dus een homo- of lesbische voorkeur zou dan gekenmerkt worden door het niet-zijn van een echte vrouw of man, en dat zou ook te herkennen zijn.

Het beweren dat homomannen en lesbische vrouwen "zich net zo gedragen als hetero's" is niet afdoende om dit argument te weerleggen. Er zijn immers lesbische vrouwen die zich stoer gedragen en homomannen die feminien overkomen of in drag lopen. Als de docent het geloof probeert te stimuleren dat homo's en lesbiennes 'net zo normaal' zijn als hetero's, bevestigen ze impliciet juist de heteronorm en veroordelen ze sekserol-afwijkend gedrag.

De docent zou juist acceptatie en waardering voor diversiteit en normafwijkend gedrag moeten stimuleren. Dat kan door de leerlingen te laten uitwisselen over hun eigen identiteit, hoe ze die zichtbaar maken en hoe vervelend het is als anderen ze beoordelen of veroordelen op enkele aspecten van hun identiteit.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Vind je het belangrijk om LHBTIQ+ te herkennen? Waarom? Hoe kun je omgaan met je gevoelens als je ze niet kunt herkennen? Wat is jouw identiteit? Welke aspecten laat je graag zien, en welke minder graag? Hoe voel je jezelf als anderen je beoordelen of veroordelen op een klein aspect van je identiteit? Wat maakt het lastig om mensen neutraal te bekijken op wat ze laten zien van zichzelf? Wat houdt je tegen om de diversiteit van mensen -zichtbaar en onzichtbaar - te waarderen?

Hoe komen homo's en lesbiennes met elkaar in contact?

KORT ANTWOORD

Meestal op dezelfde manier als hetero's andere mensen ontmoeten tot wie ze zich misschien aangetrokken voelen: op feestjes, via vrienden of familie, kennissen, op een sport- of cultuurclub of tijdens een avondje uit.

LANG ANTWOORD

Op locaties waar zowel homo's als hetero's komen, is het voor hetero's over het algemeen gemakkelijker om een partner te vinden. Er zijn doorgaans meer heteroseksuelen dan homoseksuelen. Daarbij komt dat bij een flirt van een homo- of lesbische persoon met een heteroseksueel persoon voelt de heteroseksueel zich soms bedreigd of beledigd. Zulke heteroseksuelen moeten nog leren dat een flirt door een homo of lesbienne geen bedreiging is. Vanwege dit risico daten veel homo's en lesbiennes het liefst in homo- en lesbische bars of op specifieke websites voor hen. Ook biseksuelen kennen eigen feesten.

In landen waar homoseksualiteit taboe of verboden is, is het moeilijk homo- of lesbische cafés te hebben. De autoriteiten vallen ze binnen en sluiten ze. Soms gaan de politie of criminelen zelfs undercover op homo-datingapps om homomannen te arresteren of te chanteren. In zulke situaties worden mensen die zich aangetrokken voelen tot hetzelfde geslacht gedwongen om elkaar in het geheim te ontmoeten in verborgen netwerken van vriendinnen of vrienden, of om seks te hebben langs de weg of in parken. Dit is geen vrije keuze, maar gedwongen door discriminatie.

Voor transgenders is daten ook lastig, zeker als ze nog in transitie zijn of niet geheel van geslacht veranderen. Andere mensen kunnen verbaasd, onzeker, geschrokken, afwijzend of agressief zijn als ze ontdekken dat hun date niet het verwachte geslacht heeft. Veel transgenders stellen daten daarom uit tot na hun transitie. Van geslacht veranderen kan ook bij transgenders verwarring opleveren over wat hun dominante seksuele voorkeur eigenlijk is. Dat kan een andere reden zijn om dating uit te stellen. Als een partner weet dat een partner transgender is en daarmee tevreden is, kan dat veel onzekerheid oplossen.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Veel leerlingen hebben geen idee van het dagelijks leven van LHBTIQ+. Ze zijn zelf erg bezig met daten, verkering en eerste relaties en soms met experimenteren met seks. Dat zijn in meerderheid ervaringen binnen strikte heteronormatieve kaders, en ze kunnen zich weinig anders voorstellen. En als ze zich daarbij iets voorstellen, zijn dat vaak bevooroordeelde beelden zoals mannen die anonieme seks hebben.

De docent die deze heteronormativiteit wil verminderen kan aan de ene kant de aandacht vestigen op dat men mogelijk vooroordelen heeft en waarom, en aan de andere kant samen met leerlingen onderzoeken hoe het zou zijn als je een leven leidt waarin jouw relatie en seksualiteit taboe of zelfs verboden zijn.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Stel dat jouw vorm van gewenst relatie taboe of verboden zou zijn, hoe zou je jezelf dan voelen? Wat zou je dan doen? Als je homo, lesbisch of bi zou zijn, waar zou je dan nieuwe vrienden of potentiële partners ontmoeten? Als je dit zo vertelt, is dat dan jouw ideaal van hoe je dat zou doen of zou je dat in werkelijkheid kunnen doen? Stel dat je transgender bent en je bent bezig van geslacht te veranderen, zou je dan daten? Waar zou je mensen ontmoeten? Zou je daten met een man of een vrouw? Of met een andere transgender? Zou je bang zijn voor een reactie als die erachter komt dat je trans bent? Hoe zou je daarmee om gaan?

29

Coming out: hoe reageren ouders, vrienden en familie? Waarom moet je er zo nodig voor uitkomen?

KORT ANTWOORD

Dit hangt sterk af van de samenleving, de verwachtingen van vrienden en kennissen, en van hoe empowered de LHBTIQ+ persoon zich voelt. Mensen verwachten dat je hetero en cisgender bent, dus LHBTIQ+ wordt vaak gevraagd om 'uit te leggen' waarom ze 'anders' zijn.

LANG ANTWOORD

Veel jongeren kiezen ervoor om hun LHBTIQ+ gevoelens geheim te houden, anderen vertrouwen het vrienden en familie toe. Uit de kast komen (coming-out) kan heel

verschillende reacties oproepen: sommigen accepteren het direct en steunen hun kind of vriend(in), anderen voelen zich verward en bang als ze ontdekken (of vermoeden) dat iemand niet heteroseksueel of cisgender is en hebben tijd nodig, en weer anderen wijzen het helemaal af. Sommige ouders vermoedden al dat hun dochter of zoon LHBTIQ+ was toen die nog heel jong was en voor sommigen is het een plotse ontdekking. Onderzoekers hebben ouders wel ingedeeld in “accepteerders”, “verwerkers” en “afwijzers”. De meerderheid van de ouders zijn “verwerkers”. De “afwijzers” komen vooral voor in kringen waar een sterk culturele of religieuze afwijzing is van seksuele en genderdiversiteit. Vrienden reageren over het algemeen positiever dan ouders, en moeders steunen homoseksuele en transseksuele kinderen meestal meer dan vaders.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

De heteronorm is dat je biologische geslacht wordt vastgesteld bij je geboorte, en dat je gender en genderexpressie zich daarbij automatisch aansluit. Vervolgens wordt verwacht dat mannen op vrouwen vallen en dan vrouwen op mannen vallen. Afwijkingen van deze standaardverwachtingen kunnen verwarrend of zelfs choquerend zijn. Veel cisgender hetero's voelen dat hun positie zo normaal en natuurlijk is dat mensen die afwijken moeten verklaren dat en uitleggen waarom ze 'anders' zijn. Deze verklaring noemen we “coming-out” of in het Nederlands “uit de kast komen”. In een wereld zonder heteronorm zou coming-out niet nodig zijn omdat iedereen vanzelfsprekend rekening zou houden met de mogelijkheid dat je verschillende soorten seksekenmerken, genders of seksuele voorkeuren kunt hebben en dat iedereen die ook weer op een unieke manier uitdrukt. De nadruk op coming-out en op uitleg is daarom een typisch gevolg van heteronormativiteit.

Als een docent deze heteronormativiteit wil nuanceren, kan die bijvoorbeeld de vraag rond coming-out ‘de-centreren’ en hem omdraaien: wanneer ontdekte je dat je cisgender/hetero was? In de discussie daarna kan worden gesproken over waarom die vraag ‘vreemd’ is (mensen met een vanzelfsprekend privilege vragen zich zelden af waarom ze dat privilege hebben). Je kunt ook rechtstreeks vragen waarom LHBTIQ+ zouden moeten uitleggen waarom ze zijn wie ze zijn. Laat de leerlingen zelf ontdekken waarom LHBTIQ+ moeten vertellen welke gender en seksuele voorkeur ze hebben en waarom dat controversieel is.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Stel je bent zelf LHBTIQ+. Wat zou er gebeuren als je uit de kast kwam, bij je ouders of vrienden? (stel deze vraag apart voor seksuele voorkeur en voor gender, want dat kan qua antwoord veel uitmaken.) Welke vriend of ouder zou je als eerste kiezen om het te vertellen? Op wat voor reactie zou je hopen? Waarom zou je het vertellen? Zou je bang zijn voor reacties? Waarom? Met welke verwachtingen (normen) heeft dit te maken?

Carrière en werk: vertel je over je seksuele voorkeur of genderidentiteit?

KORT ANTWOORD

De meeste LHBTIQ+ vertellen niet meteen over hun seksuele voorkeur of genderidentiteit een sollicitatiegesprek. Het is niet dat ze niet eerlijk willen zijn, maar ze willen niet het risico lopen dat ze de baan misschien niet krijgen.

LANG ANTWOORD

Uit onderzoek blijkt dat als je vertelt dat je LHBTIQ+ bent, het risico groot is dat je de baan niet krijgt. LHBTIQ+ nemen dus een goede beslissing om niet meteen uit de kast te komen.

Als ze eenmaal aangenomen zijn, verkennen dan meeste LHBTIQ+ de situatie op het werk eerst. Als ze een vast contract hebben en de situatie veilig lijkt, dan komen ze langzamerhand ervoor uit bij mensen die ze vertrouwen. Als ze dat niet doen, zegt dat meer over hun omgeving dan over henzelf.

Coming-out heeft op een bepaalde manier de voorkeur. Het verbergen je identiteit kan leiden tot zelfontkenning zelfbeeld en frustratie. Op de langere termijn kan dat leiden tot burn-out. Het kan ook zijn dat als mensen ontdekken dat je LHBTIQ+ bent, ze je ervan beschuldigen dat je 'oneerlijk' bent geweest. Ze vergeten dan wel dat zijzelf die situatie hebben veroorzaakt en hun klacht van 'oneerlijkheid' bewijst dat eigenlijk. Maar als je open bent, loop je mogelijk een risico op gepest worden, uitgesloten of op andere vormen van zichtbare of stiekeme stigmatisering. Dat maakt je leven dus ook moeilijker. LHBTIQ+ moeten deze behoeften en risico's tegen elkaar afwegen en in evenwicht houden.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Openlijk zijn over je seksuele voorkeur of genderidentiteit zou geen probleem zijn in een niet-heteronormatieve samenleving, maar naarmate de omgeving meer heteronormatief is, wordt het meer problematisch. De omgeving stelt de LHBTIQ+ persoon voor een dilemma: jezelf verbergen en ontkennen met het risico op burn-out of ervoor uitkomen met het risico op stigmatisering en discriminatie.

De docent die dit wil nuanceren, kan proberen de leerlingen empathie te laten ervaren voor deze onmogelijke keuze en bespreken hoe LHBTIQ+ (en anderen in vergelijkbare situaties) zo'n dilemma bespaard kan blijven. Dat kan door de omgeving meer acceptierend en waarderend te maken voor diversiteit.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Naar welke baan zoek je straks? Hoe denk je dat de sociale omgeving in dat bedrijf of die organisatie is? Vereisen de baan of carrièremogelijkheden een zekere mate van persoonlijk contact? Stel dat je homo, lesbisch of bi bent, zou je dat dan vertellen? Aan wie? Waarom die personen? Wanneer is een werkomgeving veilig genoeg? Wat kun je hieraan doen?

Worden LHBTIQ+ gediscrimineerd?

KORT ANTWOORD

Ja. Helaas worden LHBTIQ+ nog steeds gediscrimineerd. De mate en soort discriminatie hangt af van de omgeving.

LANG ANTWOORD

Discriminatie kan tot uiting komen in wetten, in richtlijnen, door vertekende mediabeelden en informatie, door het achterhouden van informatie (zoals in schoolboeken) en door negatieve attitudes en gedragingen. Op scholen is uitschelden of "homo!" of "mietje" roepen een voorbeeld van zo'n denigrerende houding en gedrag.

Uit onderzoek blijkt dat de soort en het niveau van discriminatie ook verschilt voor lesbiennes, homomannen, biseksuelen, transgenders, interseksuele mensen en

anderen die afwijken van de norm van heteroseksualiteit. Transgenders worden het meest gediscrimineerd. lesbiennes en vrouwelijke biseksuelen worden gediscrimineerd omdat ze vrouw zijn én niet-hetero. Over het algemeen worden mensen die vrouw zijn of mannen die vrouwelijk overkomen en mensen waarvan men denkt dat ze afwijkend seksueel gedrag hebben meer gediscrimineerd dan anderen.

Omdat LHBTIQ+ hun gevoelens en identiteit kunnen verbergen, is discriminatie niet voor alle LHBTIQ+ hetzelfde. Als niemand weet dat je LHBTIQ+ bent, is de discriminatie niet direct, maar wel indirect. Zelfs als je jezelf verbergt, voel je voortdurend dat je op je hoede moet zijn en anderen spreken je voortdurend aan om cisgender hetero over te komen. Dit heet "gender policing".

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

De ongelijkheid van genders is een hoeksteen van heteronormativiteit. Vrouwen en vrouwelijkheid wordt minder gewaardeerd dan mannelijkheid. Dit verklaart waarom vrouwen in het algemeen en ook mannen die niet mannelijk genoeg overkomen (of erger: kiezen voor feminien gedrag) meer gestigmatiseerd worden dan mensen die (cisgender) heteronormatieve keuzes maken. Daarnaast worden mensen die afwijken van de andere aspecten van de heteronorm (zoals in kaart gebracht via het OGLO-model) ook afgewezen. Het gaat daarbij niet alleen om LHBTIQ+.

De docent die dit wil nuanceren kan leerlingen vragen na te gaan *waarom* LHBTIQ+ gediscrimineerd of gestigmatiseerd worden (patriarchale onderwaardering van vrouwelijkheid en uitsluitende heteronormen) en vervolgens bespreken hoe dit ook het leven van de leerlingen zelf beperkt. Daarnaast kan worden ingegaan hoe men die beperkingen kan opheffen voor zichzelf en voor anderen.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Waarom worden LHBTIQ+ gediscrimineerd? Welke soorten discriminatie zijn er? Wat is stigma? Ben je zelf wel eens gestigmatiseerd? Zo niet, waarom niet? Vind je discriminatie of stigma acceptabel? Waarom? Wat kan er gedaan worden tegen stigma en discriminatie? Wat doe je zelf, wat kun je doen? Denk je dat het roepen van woorden rond seksuele en genderdiversiteit discriminatie is? Waarom (niet)? Als je denkt dat het alleen maar vriendelijk geklets en plagerij is, hoe voel jij je dan als je zo wordt genoemd?

Waarom hebben LHBTIQ+ hun eigen Olympische Spelen?

KORT ANTWOORD

Omdat het leuk is om samen te sporten in een gemoedelijke sfeer. De Gay Games zijn ontstaan doordat homo- en lesbische sportclubs niet mochten deelnemen aan reguliere sporttoernooien. Dus begonnen ze hun eigen toernooi. LHBTIQ+ willen niet dezelfde fout maken als reguliere clubs: de Gay Games staan open voor iedereen, ook hetero's, als ze niet discrimineren.

LANG ANTWOORD

Eens in de vier jaar vinden de Gay Games plaats. Er zijn ook nationale en regionale gay games. Duizenden mensen doen mee. Hoewel de Gay Games als de Olympische Spelen zijn, is de sfeer anders. Er wordt veel meer nadruk gelegd op vriendschap, solidariteit, cultuur en mensenrechten.

LHBTIQ+ zijn het niet altijd over alles eens. Een voorbeeld is dat jaren geleden sommigen de Gay Games wilden beperken tot sport, terwijl anderen tijdens de games ook graag culturele evenementen en een mensenrechtenconferentie wilden organiseren. Ze konden het niet eens worden en de cultuurmensen begonnen hun eigen evenement: de Outgames. De meeste LHBTIQ+ activisten betreuren deze verdeeldheid, dus iedereen hoopt dat ze op een dag weer bij elkaar komen.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Veel subculturele LHBTIQ+ gelegenheden en evenementen zijn ontstaan uit heteronormatieve uitsluiting van algemene gelegenheden en evenementen. Maar het 'onder ons' gevoel in zulke LHBTIQ+ evenementen bleek ook een extra element van ontspannenheid en vriendelijkheid te hebben, wat algemene evenementen vaak niet hebben. Zie bijvoorbeeld de ontspannen en vriendelijke sfeer tijdens de Gay Games of tijdens de Amsterdam Canal Parade. Dat is een totaal andere sfeer dan de competitie en gevechten die je soms ziet rond voetbalwedstrijden. Niet-heteronormativiteit heeft blijkbaar een meerwaarde. Daarom kan het best zijn dat zulke LHBTIQ+ evenementen een permanent bestaan houden, ook als juridische LHBTIQ+ discriminatie niet meer bestaat. Totdat ook voetbal- en andere wedstrijden minder competitief en meer sociale evenementen worden, waarbij winnen leuk is maar vriendschap belangrijker.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Vind je dat LHBTIQ+ sportclubs moeten kunnen deelnemen aan reguliere toernooien? Zou je er moeite mee hebben om de douche te delen met homoseksuele, lesbische, biseksuele of transgender sporters? Zou jij of je sportclub overwegen om deel te nemen aan de Gay Games of Outgames, als het om jouw stad gaat? Zou je als hetero wel eens een LHBTIQ+ sportevenement willen bezoeken? Waarom denk je dat er bij LHBTIQ+ sportevenementen nooit gevechten zijn, zoals bij voetbal? Zouden voetbalwedstrijden georganiseerd kunnen worden zonder vervelende competitie en schelden? Hoe?

Vragen over gender

Wie speelt de man en de vrouw in homo- en lesbische relaties?

KORT ANTWOORD

Die vraag is niet voor alle homo's en lesbiennes te beantwoorden, want elk stel bepaalt zelf hoe de huishoudelijke taken worden verdeeld.

LANG ANTWOORD

Misschien heb je een wat stereotiep idee over wat typische "mannelijke" of "vrouwelijke" taken zijn. Hoe zou je de taak verdelen in een heteroseksuele relatie? Is het verplicht dat de vrouw thuis blijft, altijd schoonmaakt, kookt en voor de kinderen zorgt, terwijl de man sport, dingen repareert en het huisvuil buiten zet? Deze taakverdeling verandert snel in veel landen. In moderne samenlevingen kan een traditionele taakverdeling meer problemen creëren dan oplossen.

Maar misschien gaat je vraag niet over het huishouden maar over seksuele rollen. Misschien verwacht je dat homoseksuele mannen verwijfd zijn en heb je daardoor het beeld dat ze de voorkeur geven aan een passieve rol in seks. Of dat je jezelf afvraagt hoe lesbische vrouwen seks hebben als er geen penis in het spel is. Zulke verwachtingen en vragen sluiten aan bij het algemene idee dat echte vrouwen verleidelijk en passief zouden moeten zijn en echte mannen actief en "on top". Deze beelden en ideeën zijn geen werkelijkheid, niet onder homo's en lesbiennes and ook

vaak niet meer onder hetero's. In een gelijkwaardige relatie kun je kiezen wat je wilt doen. Misschien houd je van traditionele seks in de "missionaris" positie, of hou je meer van afwisseling. Dit geldt voor zowel heteroseksuelen als homoseksuelen.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Zoals al in het lange antwoord is aangegeven, zijn er tal van heteronormatieve verwachtingen over rolpatronen en over seksualiteit.

De docent die dit wil nuanceren kan de leerlingen vragen of en waarom ze in voorkeur hebben voor traditionele taakverdeling in de huishouding of als ze seks (zouden) hebben. Op deze manier haalt men de focus weg van de LHBTIQ+ en kon de discussie meer over heteronormativiteit in hun eigen leven. Als hij dit in hun eigen leven willen nuanceren, wordt automatisch ook het stereotype waardesysteem en daarmee de beelden van LHBTIQ+ bijgesteld.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Hoe denk je over de rolverdeling in het huishouden, of als je seks zou hebben? Wil je gelijk zijn in je relatie? Aan welke taken geef je de voorkeur en waarom? Ga je dit bespreken met je partner? Ga je dat met elkaar onderhandelen of dwingt de ene partner de ander tot een taakverdeling, of een bepaalde manier van seks hebben?

36

Zijn homomannen verwijfd en lesbische vrouwen butch?

KORT ANTWOORD

Nee, niet noodzakelijkerwijs. Ieder mens is anders.

LANG ANTWOORD

Als je dit beeld hebt, is dat misschien gebaseerd op jouw idee op wat een 'echte' man of een 'echte' vrouw is en vindt je homo's en lesbiennes eigenlijk geen echte mannen en vrouwen. Vind je dat echte mannen macho moeten zijn en echte vrouwen zacht en verleidelijk? Dit wordt een stereotype genoemd. Je kunt je afvragen waar dit stereotype idee vandaan komt. Misschien heb je hier beelden van gezien of hebben je ouders of vrienden of vriendinnen je vertelt dat het zo zou moeten zijn.

In de vorige eeuw dachten wetenschappers dat homoseksuele mannen en lesbiennes een "derde geslacht" waren, dat wil zeggen een geslacht tussen mannen en vrouwen in. Deze wetenschappers konden zich niet voorstellen hoe iemand een echte man of een echte vrouw kon zijn en zich tegelijkertijd aangetrokken kon voelen tot hetzelfde geslacht. Ze keken rond en vonden enkele mannen en vrouwen die niet waren zoals machomannen en zachte vrouwen en dachten dat dit het bestaan van een derde geslacht bewees. Maar ze misten alle homoseksuele mannen die er macho uitzagen en vrouwen die er of zacht uitzagen. Later werd duidelijk dat biologische sekse, gender, sekse of genderrollen en seksuele voorkeur verschillende dingen zijn, die allemaal in verschillende varianten voorkomen. Er zijn ook heteroseksuele mannen en vrouwen die niet typisch macho of verleidelijk zijn. Het lijkt een beetje beledigend om mensen in zulke uiterst beperkte genderrollen te duwen.

Er zijn wel homomannen die er meer vrouwelijk uitzien. Of lesbische vrouwen die stoer zijn. Maar het is de vraag of daar iets mee mis is. Het zou prettiger en socialer zijn als iedereen een eigen stijl kan kiezen, of gewoon kan zijn zoals ze zijn.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

De heteronorm schrijft relatief strikte genderrollen voor. Onder die voorschriften ligt de verwachting dat een man dominant, een kostwinner of zelf een jager/krijger is, en dat een vrouw verleidelijk, verzorgend, of zelfs onderdanig aan mannen is. Kortom, een patriarchaal beeld (mannelijke dominantie) van hoe de maatschappij en gezinnen zouden moeten functioneren.

Als een docent dit wil nuanceren, is een brede aanpak nodig waarin er voortdurend aandacht is voor het meer empathisch, sociaal en zorgzaam maken van jongens, en het versterken (*empowerment*) van de eigen keuzes van meiden en aandacht voor dat ze de bijbehorende assertieve houding en vaardigheden ontwikkelen. Dit begint al met hele kleine dingen zoals ervoor zorgen dat jongens niet de hele tijd aan het woord zijn en zorgen dat meiden even vaak als eerste spreker in een klassendiscussie worden gevraagd. Meer specifiek kan een docent ook doorvragen over stereotype verwachtingen over mannen en vrouwen en over mannelijkheid en vrouwelijkheid. Onderzoek bijvoorbeeld eens met leerlingen of ze echt (wat beschouwd wordt als) mannelijkheid en vrouwelijkheid evenveel waarderen. Patriarchale noties zijn zo sterk ingebouwd in onze culturen dat er bijna altijd sprake is van expliciet of impliciet lager waarderen van 'vrouwelijkheid'.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Heb je ooit nagedacht over je eigen genderrol? Ervaar je enige druk van je leeftijdsgenoten om je op een bepaalde "mannelijke" of "vrouwelijke" manier te gedragen? Hoeveel ruimte moeten mensen hebben om daarin anders te zijn? Als je je ongemakkelijk voelt door afwijkend gendergedrag, waarom is dat dan? Hoe handel jij naar je gevoel? Is dit het rechtvaardige om te doen? Waardeer je vrouwelijkheid en mannelijkheid evenveel? Echt waar? Bijvoorbeeld: stel dat jij, of een politicus in het openbaar zou gaan huilen, zou je dat bewonderen? Is het tonen van emoties iets mannelijks of vrouwelijks? Waarom zou het tonen van emoties 'zwak' en slecht voor je status zijn?

Als je trans bent en spijt hebt van je transitie, kun je dan terug veranderen?

KORT ANTWOORD

Dat kan, maar het hangt af van het soort operatie wat je hebt gehad. Het komt overigens heel weinig voor.

38

LANG ANTWOORD

Er is een flinke controverse gaande over de zogenaamde de-transitie. De tegenstanders van geslachtsverandering proberen op allerlei manieren de medische hulp aan transgenders dwars te zitten. Daarbij gebruiken ze de argumenten dat keuze tot transitie van transgenders eigenlijk opgedrongen is en dat artsen die meewerken aan geslachtstransitie eigenlijk aan mutilatie en marteling van het natuurlijke lichaam doen. Ook beweren ze dat vooral jongeren vatbaar zijn voor de 'mode' om van geslacht te veranderen en dat velen van hen na verloop van tijd inzien dat ze een foute keuze gemaakt en daarom terug willen veranderen naar hun biologische geslacht. Daarbij noemen ze enkele individuele gevallen waarin dit is wel gebeurd. Uit serieus en grootschalig onderzoek blijkt echter dat zeer weinig transgenders spijt hebben van hun transitie.

De beslissing om van geslacht te veranderen is zo drastisch en zo moeilijk te realiseren, dat het moeilijk voorstelbaar is dat mensen dit doen vanuit een 'mode'. Dit geldt zeker

voor jongeren. In sommige landen kunnen jongeren van puberteitsremmers gebruik maken. Puberteitsremmers stellen de hormonale veranderingen van de puberteit uit, waardoor een geslachtsveranderende operatie makkelijker wordt. Als een jongere stopt met puberteitsremmers herneemt de biologische ontwikkeling haar loop. Puberteitsremmers zijn niet schadelijk en hebben geen permanente werking. Een geslachtsveranderende operatie is doorgaans pas mogelijk vanaf je 18^e, dus de meeste jongeren hebben ongeveer zes jaar de tijd om definitief te beslissen of ze zo'n operatie willen laten doen en in de praktijk uitproberen hoe het is om als het gewenste geslacht door het leven te gaan. Dat is erg lang om een bevestiging vol te houden, dus het 'mode' argument is uitermate onwaarschijnlijk.

In veel landen waar een geslachtsveranderende operatie wel mogelijk is, moeten transgenders na een intake eerst een uitgebreide psychologische counseling ondergaan, en daarna moeten ze toestemming hebben van een medische expert voordat ze de operatie kunnen ondergaan. Dit is overigens een vereiste waartegen de transgenderbeweging protesteert. Men ziet het als een aantasting van het recht om zelf te mogen beslissen over je eigen lichaam (de de-centreringsstrategie).

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

De twijfel dat transgenders niet een eigen beslissing kunnen nemen en waarschijnlijk op zo'n beslissing zullen terugkomen, is heteronormatief. Zulke twijfels berusten op de veronderstelling dat geslachtsverandering niet goed *kan* zijn, omdat het biologische geslacht de natuurlijke gang van zaken zou zijn.

De docent kan deze vorm van heteronormativiteit aan de kaak stellen door leerlingen te vragen of ze dergelijke twijfel of vragen ook zouden hebben als het gaat om andere medische handelingen die meer geaccepteerd zijn, zoals het rechtzetten van flaporen, het gebruik van botox, en andere medische correcties die het een persoon makkelijker maken om lichamelijk of sociaal beter te leven.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Je vraagt om informatie, maar mag ik je eerst vragen waarom je juist deze vraag stelt? Twijfel je aan de wilskracht (of het recht) van een transgender om een geslachtsveranderende operatie te vragen? Denk je dat dit makkelijk is, of iets dat zou

je doet omdat je daardoor werd overtuigd door anderen? Ben je op de hoogte van de eisen die in dit land worden gesteld voordat je een geslachtsveranderende operatie kunt krijgen?

Zijn er dingen aan *jouw* lichaam die eventueel (ooit) zou willen veranderen? Hoe zou het zijn als je voor zo'n operatie of verandering eerst twee jaar op een wachtlijst moet staan, daarna een jaar in therapie moet, waarna een arts besluit of je het mag doen? Waarom zou dit nu niet zo gaan bij een botoxoperatie? Waarom gaat het zo wél bij geslachtsverandering? De transgenderbeweging vindt het een aantasting van hun recht om te beslissen over hun eigen lichaam dat een medicus moet besluiten of ze wel of niet van geslacht kunnen veranderen. Wat vind jij daarvan? In welke gevallen mag je iemand niet recht op zelfbeschikking ontzeggen? Als je vindt dat er zulke gevallen zijn, mag een medicus dan ook in plaats van jou beslissen als je onder zo'n regel valt? Bijvoorbeeld: je hebt een vreselijk auto-ongeluk en je geslachtsdeel wordt zwaar beschadigd. Jij wilt graag dat het zoveel mogelijk hersteld wordt. Maar jouw arts vindt het medische onverantwoord om het te herstellen, hoewel het theoretisch wel mogelijk is. Mag je arts dit besluiten, zelfs al vind jij wat anders?

Kun je een intersekse persoon normaal maken?

KORT ANTWOORD

Een intersekse persoon heeft biologische kenmerken van beide geslachten. Dat is voor die persoon 'normaal'.

LANG ANTWOORD

Lange tijd heeft men gedacht dat personen met intersekse kenmerken een 'foutje van de natuur' waren. Dit gebeurde vanuit de veronderstelling dat een baby 'normaliter' een man óf een vrouw moet zijn. Dus als er vroeger baby's werden geboren waarvan de geslachtsorganen niet zo duidelijk waren, deden artsen zo snel mogelijk een ingreep om de baby te veranderen in een bepaalde richting. Al dan niet in overleg met de ouders werd er besloten of de geslachtsorganen het makkelijkst konden worden veranderd in een penis of een vagina. Dit lukte medisch gezien niet altijd. Veel kinderen

met een intersekse variatie moesten elk jaar opnieuw op geopereerd worden om te zorgen dat de oorspronkelijke operatie verder wordt doorgevoerd, of dat fouten bij eerdere operatie worden hersteld. Die operaties gebeurden vaak tijdens de zomervakantie omdat de familie zich erover schaamde. Dat betekende dus ook dat kinderen met intersekse variaties niet echt vakantie hadden en na de vakantie uitgeput op school kwamen.

Dit soort zogenaamd “corrigerende” operaties worden nu bijna niet meer gedaan omdat de medische wereld eindelijk inziet dat intersekse variaties een speling van de natuur zijn maar niet onnatuurlijk. “Corrigerende” operaties worden nu gezien als een medische handeling zonder toestemming van degene waarop het wordt gedaan. Jongeren met een intersekse variatie zouden oud genoeg moeten zijn om een verantwoorde beslissing te kunnen nemen over eventuele operaties. “Corrigerende” operaties op baby’s worden alleen nog maar gedaan als de intersekse variatie grote problemen oplevert voor het lichamelijk functioneren, bijvoorbeeld als een baby niet goed kan plassen.

Vroeger dachten artsen dat intersekse variaties van buiten te zien waren, maar nu weten we dat er ook lichamelijke variaties binnen het lichaam mogelijk zijn en dat er genetische en hormonale intersekse variaties kunnen zijn.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Het heteronormatieve aspect van deze vraag gaat natuurlijk weer over de vanzelfsprekendheid van sekse en gender, en de maatschappelijke druk om lichamelijk en sociaal te voldoen aan traditionele genderverwachtingen. In dit geval wordt deze “gender policing” niet alleen sociaal maar ook lichamelijk doorgevoerd.

Als een leerling een vraag stelt waarin het woord “normaal” voorkomt, moet er voor de docent onmiddellijk een alarmbel afgaan. Het woord “normaal” staat doorgaans voor een maatschappelijke “norm” die als vanzelfsprekend en natuurlijk wordt beschouwd. In zulke gevallen kan de docent een discussie starten over wat men als normaal beschouwd en in hoeverre leerlingen vinden dat variaties op het gemiddelde mogelijk en toegestaan zijn.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Wat bedoel je precies met “normaal”? Gaat dit over het gemiddelde, over wat je zelf gewoon vind, over een maatschappelijke norm verwachting?

In veel landen wordt operatie om een baby tot een ‘echte’ man of een ‘echte’ vrouw te maken tegenwoordig onacceptabel gevonden omdat baby nog geen toestemming kan krijgen geven. Wat vind jij van deze regel?

Stel dat je zelf later een kind krijgt dat een intersekse variatie blijkt te hebben, en stel dat je het recht zou hebben om dit zonder de toestemming van de baby te veranderen, wat zou je dan doen? Waarom? Zou je risico op herhaalde moeizame operaties op de koop toenemen?

Maar biologische sekse is natuurlijk en gender is een fantasie, toch?

KORT ANTWOORD

Een biologische sekse kan mannelijk, vrouwelijk of intersekse zijn. Alle drie zijn natuurlijk. “Gender” is de term die sociale wetenschappers hebben bedacht voor de manier waarop we ons voelen en uiten. De manier waarop we ons voelen is natuurlijk, de manier waarop we ons uiten kan een uitdrukking van ons gevoel zijn maar hij kan ook zijn aangepast aan wat de omgeving van je wilt.

LANG ANTWOORD

Tot de jaren '40 werd het Engels woord “gender” vooral gebruikt in de grammatica om aan te geven of een woord mannelijk, vrouwelijk of onzijdig was. Het was een sjiek woord dat eigenlijk synoniem was met sekse. Er ontstond na de 2^e wereldoorlog wel steeds meer besef dat biologische sekse en sekserollen van elkaar verschillen. Zo begon Simone de Beauvoir haar boek “De tweede sekse” met de beroemde uitspraak dat “vrouwen niet als vrouw worden geboren, maar tot vrouw worden gemaakt”. Zij gebruikte het woord “gender” nog niet. Waarschijnlijk gebruikte de seksuoloog John Money in 1955 de term “gender” voor het eerst om een onderscheid te maken tussen biologische sekse en de manier waarop mensen zich mannelijk of vrouwelijk gedragen.

In de jaren '60 en '70 begonnen feministes het woord steeds meer op die manier te gebruiken; in eerste instantie om het over 'opgelegde' sekserollen te hebben, later ook om aan te geven dat men ook positieve eigen keuzes kan maken in gevoel en gedrag dat traditioneel als 'mannelijk' of 'vrouwelijk' werd beschouwd. Dat gebeurde eerst in wetenschappelijke kringen en later sijpelde het door naar de maatschappij het algemeen. De term "gender" was daarmee dus geen 'fantasie' maar wel een uitvinding om beter onderscheid te kunnen maken tussen identiteit en gedrag.

Het toenemende gebruik van het woord "gender" viel samen met de opkomst van het sociale constructionisme. Deze wetenschappelijke benadering zegt dat de manier waarop wij met elkaar omgaan niet alleen gebaseerd is op de realiteit, maar ook op onze waarneming en subjectieve verklaring van de realiteit. We maken afspraken over onze waarden en normen, en die bepalen mede hoe we dingen zien en beoordelen. Veel 'afspraken' zijn lang geleden gemaakt en worden na verloop van tijd als vanzelfsprekend en natuurlijk beschouwd, en niet meer alleen als maatschappelijke afspraken die mogelijk nog kunnen veranderen.

In de jaren '70 en '80 gingen andere wetenschappers nog een stap verder: als regels en verhalen over de werkelijkheid als zodanig natuurlijk worden beschouwd dat niemand er meer aan twijfelt, worden ze zelf ook werkelijkheid, want we handelen ernaar. Wat betreft "sekserollen" en "gender" betekent dit dat we ons niet alleen als man of vrouw gedragen, maar wordt het feit dat we ons zo *gedragen* eigenlijk het bewijs dat we ons zo *voelen*. De queer wetenschapper Judith Butler noemt dit "performativiteit": het is niet je 'eigen' identiteit op grond waarvan je kiest voor bepaald gedrag (zoals de oudere feministen zeiden), maar het gedrag bepaalt je identiteit. Kortom: het is vaak niet zo duidelijk wat 'realiteit', 'natuurlijk', een 'illusie' of een 'verwachting' is, en hoe je eigen keuzes kunt maken in de context van alle sociale druk en geschiedenis die onze context bepaald. De sociale wetenschappers uit de constructionistische school vinden dat je altijd kritisch moet kijken naar wat mensen zeggen en doen en hoe dit in verband staat met hun geschiedenis, belangen en identiteit. Je kunt niets als vanzelfsprekend aannemen.

Deze kritische visie valt niet in goede aarde bij conservatieve mensen, vooral niet als die vinden dat er één waarheid is, en bepaalde normen waaraan iedereen moet voldoen. Een voorbeeld daarvan is de rooms-katholieke kerk die de stellingname heeft

ingenomen dat de biologische seksen “man” en “vrouw” door God geschapen zijn om samen een huwelijk aan te gaan met als doel om voor voortplanting te zorgen. In deze versie van de ‘werkelijkheid’ is seks die niet voor de voortplanting is onnatuurlijk en zondig en zijn homorelaties “intrinsiek ongeordend” (niet zoals God heeft bedoeld). Vanzelfsprekend ziet de RK kerk de term “gender” als een bedreiging; volgens de kerk zijn er immers alleen ‘natuurlijke’ seksen.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Heteronormen en de concrete regels en gedragingen die eruit voortvloeien zijn niet alleen een theorie, maar ook een verklaring van de werkelijkheid. “Gender” en “heteronormativiteit” zijn brillen waardoor we de werkelijkheid zien en interpreteren. Doordat we op die waarneming reageren, wordt de waarneming onderdeel van onze werkelijkheid. Men zou de strijd tussen conservatieve heteronormatieve visies en meer progressieve visies die flexibiliteit benadrukken kunnen zien als een strijd tussen krachten die traditionele waarden willen verdedigen en krachten die verbetering willen doorvoeren. De bevooroordeelde vraag of sekse ‘natuurlijk’ is en gender een ‘fantasie’ is daarom een wapen van iemand met een conservatieve visie om iemand met een constructionistische visie belachelijk te maken (‘jouw visie is een fantasie’).

44

Als een docent deze strijd wil aangaan of daarin wil bemiddelen, kan je een discussie aangaan over wat de leerlingen vinden over wat de werkelijkheid eigenlijk is en hoe je daarmee omgaat. Uiteindelijk gaat het er dan ook over hoe je prosociaal met anderen om wilt gaan, ook als mensen misschien verschillende beelden en interpretaties van de werkelijkheid hebben.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Wat bedoel je precies met “natuurlijk”? En wat bedoel je met “fantasie”?

Seksuologen en feministen hebben een onderscheid gemaakt tussen sekse en gender omdat ze zagen dat er een onderscheid is tussen hoe een lichaam er van binnen en van buiten biologisch uitziet, en hoe mensen zich gedragen. Ben je het eens met dat onderscheid? Waarom zou je dat onderscheid wel of niet moeten maken? Wat is het verschil tussen jouw mening hierover en de (biologische) feiten?

Soms lopen beelden en werkelijkheid door elkaar. Kun je daarvan een voorbeeld geven? (Voorbeeld: een verkeersbord van een zebrapad. Dit is een symbool voor een wettelijke regel. Maar mensen doen wat op het bord staat, ze steken over via het zebrapad. Als ze dat niet doen, is er grote kans dat ze een ongeluk krijgen. Het symbool veroorzaakt een nieuwe werkelijkheid).

Denk je dat jij zelf geheel autonoom kunt kiezen voor wie je bent en hoe je je gedraagt, of wordt je ook beïnvloed door je omgeving? Wat zijn de factoren uit je omgeving die jou beïnvloeden? Zijn dat bijvoorbeeld maatschappelijke afspraken, normen, verwachtingen, jouw interpretaties, of de interpretaties van anderen?

Waarom wil de LHBTIQ+ beweging het gezin vernietigen met hun genderideologie?

KORT ANTWOORD

De LHBTIQ+ beweging wil het gezin niet vernietigen. Het woord “genderideologie” is uitgevonden door conservatieven die progressieve mensen willen zwartmaken.

LANG ANTWOORD

In het laatste decennium is een hevige strijd ontstaan tussen conservatieve krachten die vinden dat hun traditionele waarden bedreigd worden door progressieven die in twijfel trekken dat sommige tradities nog functioneel zijn. Deze discussie wordt niet altijd netjes gevoerd. Veel argumenten zijn nonsens of zelfs gelogen.

De discussies en argumenten spitsen zich toe op het “traditionele gezin”. Daarmee wordt het huwelijk tussen een cisgender heteroseksuele man en een vrouw, met een traditionele rolverdeling, en met kinderen bedoeld. Radicale conservatieven vinden dit de enige ‘natuurlijke’ vorm van relatie. Zij menen dat deze vorm bedreigd door progressieve ideeën over alternatieve relaties. Omdat de progressieven het woord “gender” gebruiken om onderscheid maken tussen biologische sekse en rolpatronen, beschouwen de conservatieven “gender” als een kritiek op het ‘natuurlijke’ en ‘stabiele’ huwelijk. De kritiek van de progressieven op rigide traditionele verhoudingen noemen

zij op een denigrerende toon “genderideologie”. Ze denken dat het accepteren van nieuwe vormen van relaties en verhoudingen zal leiden tot totale vernietiging van het gezin en ook van de staat.

Dat is niet zo. Een van de wensen van de LHBTIQ+ beweging is juist openstelling van het huwelijk voor homo en lesbische paren. De LHBTIQ+ beweging zou ook radicalere eisen kunnen stellen, zoals het mogelijk maken van elke vorm van relatie tussen twee of meer mensen en het afschaffen van wettelijke en financiële voordelen voor tweerelaties (dit wordt individualisering genoemd). In sommige landen gebeurde dat ook in de jaren '70, maar meer conservatieve homo's en lesbiennes gaven de voorkeur aan “gelijke” behandeling in plaats van “individualisering”.

In de strijd tegen zogenaamde genderideologie wordt vooral de queer wetenschapper Judith Butler aangevallen. Haar standpunt dat de werkelijkheid rond sekse, gender en seksualiteit voortdurend kritisch moet worden bekeken, ervaren conservatieven als de introductie van totale chaos in de maatschappij. Ook de LHBTIQ+ beweging wordt aangevallen vanuit het idee dat acceptatie van seksuele en genderdiversiteit de stabiliteit van heteroseksuele verhoudingen onderuit zal halen. Daarbij worden oude en nieuwe vooroordelen uit de kast gehaald (bijvoorbeeld dat homo's kinderverkrachters zouden zijn en dat transgenders verklede mannen zouden zijn die vrouwen willen verkrachten).

Uit onderzoek blijkt dat de radicaal-conservatieve anti-genderideologie beweging wat betreft argumentatie wordt aangevoerd door de rooms-katholieke kerk en vooral wordt gefinancierd door rijke Amerikaanse evangelische kerken. In landen waar populistische en nationalistisch-fascistische partijen groeien, wordt de anti-genderideologie aangegrepen om de bevolking bang te maken van vernieuwing, op te zetten tegen progressieve krachten en om centralisering van de macht, de afbraak van democratie en rechts-nationalisme te bevorderen. In landen waar zulke partijen al wat langer de macht hebben, worden allerlei maatregelen genomen om progressieven de mond te snoeren, conservatieve waarden verplicht te maken en om uitingen van seksuele en genderdiversiteit (en diversiteit en kritiek het algemeen) te verbieden en te vervolgen.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Via de anti-genderideologie visie proberen heteronormatieve conservatieven angst op te wekken tegen vernieuwing en tegen progressieven.

Veel docenten vinden het te gevaarlijk om aandacht te geven aan anti-genderideologie in de klas. Soms vinden zij dit een potentiële bedreiging voor hun baan en de status van de school. Tijdens extreme politieke polarisatie voeren sommige partijen al richtlijnen in die scholen verplichten om ultrarechtse waarden over te dragen aan leerlingen. Integere docenten kunnen hier mee omgaan door zulke richtlijnen en waarden te bespreken maar niet de indruk te wekken dat dit de enige keuzes voor leerlingen. Ze kunnen zowel traditionele als meer moderne vormen van relaties en waarden bespreken. Ze kunnen daar eigen materiaal voor maken. Als dat te gevaarlijk is, kunnen ze een veilige sfeer in de klas creëren waarin er ruimte is voor de leerlingen om deze politieke en sociale polarisatie in een constructieve dialoog te bespreken. In situaties waarin de politieke en sociale druk sterk wordt opgevoerd, zou de aandacht ook kunnen uitgaan naar het bespreken hoe je om kunt gaan met politieke en sociale druk.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Je hebt het over “genderideologie”. Weet je wat dat betekent? Zullen we dit bestuderen? (Enkele suggesties voor kritische lessen over genderideologie zijn te vinden op het G.EDU platform (<https://geducyprusplatform.com/>), module 1, topic 3, activiteit 1 “genderideologie” en 2/3 “hoe te reageren op kritische vragen”.)

Hoe zou de LHBTIQ+ beweging het “gezin” kunnen vernietigen? Wat is de achtergrond en het doel van de “anti-genderideologie” beweging? Zullen we dit bestuderen?

Er is tegenwoordig veel politieke en sociale druk om jezelf conservatief te gedragen, en om progressieven mensen belachelijk te maken, of als gevaarlijk te bestempelen. Is dit democratisch? Wat zou je hiertegen kunnen doen? Stel je komt iemand tegen die hevig tegen LHBTIQ+ is of tegen de term “gender”. Hoe zou je daarop kunnen reageren? Denk je dat argumenten zullen helpen? Is er een andere manier waarop je met zulke mensen op constructieve manier kunt praten? Of het zelfs over eens te worden?

Vragen over leefstijl

Zijn homo's promiscue?

KORT ANTWOORD

Promiscue is een negatief woord: het klinkt alsof je de hele tijd seks hebt, en alsof je geen vaste relatie kunt hebben. Dit is niet typisch voor homomannen.

LANG ANTWOORD

Uit onderzoek naar seksualiteit blijkt dat homomannen meer partners hebben en in het algemeen meer seks hebben dan heteromannen. Vroeger kwam dat waarschijnlijk doordat homo's niet konden trouwen, ze vaak geen kinderen hadden en ook weinig goede voorbeelden van vaste relaties hadden. Maar ook recent onderzoek laat zien dat homomannen ook nu nog meer seks en partners hebben dan heteromannen. Dat komt waarschijnlijk omdat veel homomannen het niet eens zijn met het idee dat je je hele leven maar één partner mag hebben. Ze hebben dan bijvoorbeeld een 'open' relatie, waarbij ze afspraken maken over seks met anderen.

De getallen over aantallen vaste relaties van LHBTIQ+ en cisgender hetero's verschillen per land en per periode in de geschiedenis. Het lijkt erop dat als er meer homodiscriminatie is, meer homorelaties stiekem en anders dan heterorelaties (bijvoorbeeld minder vaste 'gesloten' of monogame relaties). Maar ook in landen waar al het lang mogelijk is om een wettelijke homorelatie te hebben, hebben minder homomannen vaste relaties. Als ze wel een vaste relaties hebben, is die naar verloop van tijd vaker 'open' (polygaam). Bij heteromannen komen vaste relaties en huwelijk veel meer voor. Open relaties komen onder hetero's minder voor. Heteromannen hebben wel zogenaamd 'gesloten' relaties waarbij ze toch 'vreemd gaan' met een andere vrouwen. Het is niet duidelijk precies hoe vaak omdat heteromannen daar vaak niet eerlijk over zijn.

Lesbiennes lijken (net als heterovrouwen) vaker een vaste relatie te hebben en minder partners tijdens hun leven. Ze hebben vaker een gesloten relatie.

Biseksuele mannen en vrouwen zitten qua vaste relaties en partners tussen de homo's, lesbiennes en hetero's in. Bi-mannen hebben meer seks dan heteromannen maar minder dan homomannen. Bi-vrouwen hebben meer seks dan lesbische en heterovrouwen.

In sommige culturen kan een man met meerdere vrouwen trouwen, en in veel culturen worden (hetero)mannen bewonderd als ze veel vriendinnen en veel seks hebben. Daarentegen is de culturele norm vaak dat meisjes geen seks zouden mogen hebben buiten hun relatie of vaste vriend.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Het aspect van de heteronorm dat hier van toepassing is, gaat over verwachtingen rond relaties en seksuele leefstijlen. De meest traditionele versie van de heteronorm stelt de enige legitieme relatievorm een huwelijk is tussen een man en een vrouw en dat die bedoeld is om kinderen en een nalatenschap te maken (de naam van de familie voortzetten). Het huwelijk moet monogaam zijn om te garanderen dat de kinderen door de man verwekt zijn. Daarom mag een man wel vreemd gaan maar de vrouw niet. Ook binnen de seks zelf spelen heteronormen. De meest traditionele seks is de “missionaris positie” waarbij de man op de vrouw ligt en haar penetreert, en de vrouw dit passief ondergaat. In oude boeken over seksualiteit wordt alle voorbereiding tot de missionaris positie het “voorspel” genoemd (de ‘daad’ is immers het echte spel). Alle andere vormen van seks werden in die boeken “perversie” genoemd (“seks die niet tot de voortplanting leidt”).

In de meer moderne delen van de westerse landen ligt dit inmiddels een stuk genuanceerder. Maar veel onderliggende heteronormatieve waarden en ideeën over relaties en seksualiteit leven nog steeds. Zo leeft er vaak nog steeds het idee dat een heterorelatie meer waard is dan een homorelatie en dat een biseksuele relatie niet stabiel kan zijn. Of het idee dat homomannen geen vaste relatie kunnen of willen hebben omdat ze alleen op seks uit zijn. En dat een ideale relatie eeuwigdurend, monogaam en romantisch is. Afhankelijk van hoe sterk zulke ideeën leven, worden afwijkingen van die ‘idealen’ sterker afgewezen. Zulke intolerantie is een bedreiging van de diversiteit in de samenleving.

Als docenten rigide normen en verwachtingen rond relaties en seksualiteit willen nuanceren, kunnen ze met leerlingen de dialoog aangaan over hun idealen en verlangens. Men kan doorvragen welke aspecten daarvan beïnvloed worden door maatschappelijke waarden en normen, en welke aspecten je werkelijke behoeften weergeven. Ook kan de docent constateren dat op dit punt blijkbaar veel verschillende idealen en verwachtingen bestaan, en de leerlingen vragen hoe ze vinden dat je moet omgaan met zulke verschillende verwachtingen. Is het nodig om mensen met andere verwachtingen te veroordelen, of kan je daar ook op een andere manier mee omgaan?

VRAGEN VOOR DIALOOG

Wat is jouw ideaal als je denkt aan een relatie? Welke aspecten daarvan sluiten aan op jouw echte behoeften en welke aspecten denk je dat beïnvloed zijn door de verwachtingen van je omgeving, en van je cultuur of geloof? Heb je eens een meer vaste relatie gehad? Was dat precies zoals je verwachtte? Op welke punten was het anders? Heb je daardoor je verwachting van wat een relatie zou kunnen zijn bijgesteld?

Denk aan de seks tussen mannen en vrouwen. Is het beter om seks te hebben als man of als vrouw? Wat maakt het verschil? Moeten mensen (mannen en vrouwen, homo's, bi's en lesbiennes) zelf keuzes kunnen maken? Hoe worden hun keuzes beïnvloed door verwachtingen en normen?

Hebben mensen verschillende idealen en verwachtingen van relaties? Stel je komt mensen tegen die een ander soort relatie hebben dan jij (zou willen), hoe zou je daarop dan reageren? Als je negatief op reageert, waarom is dat dan? Hoe zouden de mensen met een andere soort relatie dat vinden? Zijn er andere manieren om te reageren op mensen met andere ideeën over relaties dan jij?

Waarom hebben homomannen seks op openbare plaatsen?

50

KORT ANTWOORD

Toen er geen homobars waren, was de enige manier voor mannen om andere mannen te ontmoeten in openbare ruimtes. Maar dat was voor anderen niet zo duidelijk want het gebeurde niet heel openlijk.

LANG ANTWOORD

Zowel homo's als hetero's hebben soms seks buitenshuis. Het is een misverstand dat alleen homomannen elkaar ontmoeten op openbare plaatsen. Ga maar eens kijken in een park; je zult er vaak ook heteroseksuele stellen vinden die daten of seks hebben. Niet iedereen heeft de luxe van een eigen kamer of kan een hotel betalen.

Het zoeken naar contacten in parken of andere openbare plaatsen wordt "cruisen" genoemd. In de 17e eeuw liepen Nederlandse prostitués en mannen die andere

mannen wilden ontmoeten in kerken en in sommige straten vlak langs elkaar en stootten elkaar aan om duidelijk te maken dat ze iets wilden. Dit werd “kruysen” genoemd. De Engelsen namen het woord over als “cruising”, waarna het in de Engelse vorm over de hele wereld verspreid werd.

Hoewel cruising op openbare plaatsen voorkomt, gebeurt het meestal nogal verdekt. Dat is niet verboden. Het is wel verboden als men anderen onverwacht confronteert met seks in het openbaar en hen opzettelijk choqueert. Uit onderzoek naar “potenrammers” blijkt dat sommige jongens op zoek gaan naar homomannen die cruisen en dan doen alsof ze ‘plotseling gechoqueerd’ worden. Ze gebruiken dan hun zogenaamde paniek (‘gay panic’) als excuus om mensen in elkaar te slaan. Alleen in zeer homofobe landen wordt dat excuus geaccepteerd.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

De vraag of opmerking dat homomannen in het openbaar seks hebben, is gebaseerd op het heteronormatieve vooroordeel dat alle homomannen op seks uit zijn en zich niks van heteroseksuele normen aantrekken. Het ontkennen van dit vooroordeel heeft weinig zin, omdat leerlingen zich bij zo’n opmerking vaak baseren op concrete voorbeelden waarin er inderdaad gecruised wordt.

Als docent dit vooroordeel wil bespreken, kan men de discussie beter breder maken door te bespreken wanneer men de luxe heeft om thuis of in een hotel te daten of seks te hebben. Als leerlingen (meestal jongens) zich beroepen op ‘gay panic’ en gechoqueerd zeggen te zijn, kan dit ook breder worden getrokken en besproken worden wanneer men zich gechoqueerd voelt in heteroseksuele en in homoseksuele situaties. Uit onderzoek blijkt dat veel heteroseksuelen gechoqueerd zeggen te zijn als twee mannen zien kussen in het openbaar, en dat slechts een kleine minderheid gechoqueerd is door het kussen van een man en een vrouw, of twee vrouwen. Er kan besproken worden waarom dit is en of dit redelijk is.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Seks op openbare plaatsen.. dat roept de vraag op wat seks eigenlijk is en wat mag op welke type plaatsen.

Vind je dat jongens en meisjes die zoenen in het openbaar – bijvoorbeeld op school – toegestaan is? En als het twee meisjes zijn? Of twee jongens?

Als je nog thuis woont en je ontmoet iemand met wie je seks wilt hebben, waar zou je dan heen gaan? Hebben heteroseksuele stellen nooit seks op openbare plaatsen? Indien wel, hoe doen ze dat dan, openlijk of een beetje verstopt? Hebben homomannen openlijk seks waar iedereen dat kan zien? Wanneer en waarom klagen mensen hier soms over?

Hoe hebben vrouwen seks met elkaar? Doen ze het met bananen?

KORT ANTWOORD

Vrouwen hebben net zo seks met elkaar als anderen. Misschien ben je in de war omdat je denkt dat je voor echte seks een mannelijk geslachtsdeel nodig hebt. Maar er zijn veel andere manieren om te genieten.

LANG ANTWOORD

Veel heteroseksuelen veronderstellen dat seks voornamelijk bestaat uit geslachtsgemeenschap (penetratie van de penis van een man in de vagina van een vrouw). In de praktijk is vrijen echter meestal meer: een combinatie van kussen, knuffelen, strelen, likken, bijten, vingeren en penetreren. Lesbische vrouwen kunnen al deze dingen ook. Penetratie kan worden gedaan met een dildo (een kunstmatige penis of staaf). En ja, sommige vruchten en groenten lijken op een staaf en kun je ook gebruiken. Maar pas op voor de scherpe randjes en gebruik liever geen peper 😊.

Bedenk dit wel: seks gaat niet alleen om de techniek, maar vooral om een ervaring. Dus wat je doet maakt vaak minder uit dan hoe je het doet en met wie.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

De heteronorm gaat er vanuit dat echte seks bestaat uit de penetratie van een vrouw door een man. Omdat er tussen twee vrouwen geen man of penis in het spel is, kunnen veel leerlingen zich een voorstelling maken van hoe lesbische seks eruit zou kunnen zien. Eventueel kunnen ze alleen het gebruik van een dildo (of fruit) zien als vervanging van een penis.

De docent kan dit heteronormatieve misverstand het best uit de weg helpen door de discussie op algemene seksuele voorlichting te brengen. Veel leerlingen, zowel jongens als meisjes, weten niet waar de lekkere plekjes van een vrouw zitten en veronderstellen dat penetratie de belangrijkste manier is om een vrouw te bevredigen. Ze weten niet dat veel vrouwen geen orgasme krijgen door vaginale gemeenschap en dat andere manieren van opwinding, zoals het stimuleren van de clitoris belangrijker zijn. Als dit bekend is, is al een belangrijk deel van de verwarring over lesbische seks uit de weg geruimd. Vervolgens kan het nog nodig zijn om van gedachten te wisselen over hoe vrouwen niet altijd een man nodig hebben om bevredigende seks te hebben.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Maak een lijst van alle seksuele technieken die er bestaan. Categoriseer ze: kunnen heteroseksuelen ze doen, kunnen homomannen ze doen en kunnen lesbiennes ze doen? Wat is je conclusie?

Is seks zonder penetratie echte seks? Waarom niet? Denken meisjes en jongens hier anders over?

Is seks voor jou alleen een beweging of techniek? Wat houdt het nog meer in? Op welke manier zou je hierover willen praten?

Hoe hebben mannen seks met elkaar?

KORT ANTWOORD

Veel mensen denken aan anale seks als ze het over homoseksuele mannen hebben. Maar homoseksuele mannen kunnen op veel manieren seks met elkaar hebben.

LANG ANTWOORD

Anale penetratie kan fysiek prettig zijn, omdat de penis of dildo tegen de prostaat kan wrijven. Dit kan zo erotisch zijn dat het tot een orgasme leidt. Ook vinden mensen anale seks erg intiem: het brengt je heel dicht bij elkaar, net zoals penis-vaginale geslachtsgemeenschap dat doet. Dit geldt zowel voor mannen als voor vrouwen, voor homoseksuelen en heteroseksuelen.

Omdat de darm ook gebruikt wordt voor ontlasting, vinden veel mensen die aan anale seks doen het prettig vooraf de anus te spoelen (“anale douche”).

Het is een misverstand dat alleen homoseksuele mannen anale seks hebben. Circa 40% van de heteroseksuelen heeft ervaring met anale seks, voor hun plezier en soms ook om zwangerschap te voorkomen. Maar pas op: anale seks kan leiden tot meer risico op seksueel overdraagbare aandoeningen. Het gebruik van een (liefst extra sterk) condoom is aan te raden. Anaal spoelen is niet effectief tegen soa-besmetting.

In de tijd van de aidsepidemie zijn er medicijnen uitgevonden die de verspreiding van hiv kunnen tegengaan. Later ontdekte men dat je die medicijnen ook kon gebruiken als een soort morning-after pil: als je onbeschermd seks hebt gehad, helpt het vaak als je binnen 48 uur deze pillen neemt. Dan kan het virus zich niet in je cellen nestelen. Dit heet PEP (Post-Exposure Profylaxe). Je moet naar een ziekenhuis gaan om dit te krijgen. Nog later ontdekte probeerde men uit of het gebruik van zulke medicijnen ook zou helpen om besmetting te voorkomen als je het vooraf gebruikt. Dit heet PrEP (Pre-Exposure Profylaxe). Homomannen die denken risico te lopen, kunnen PrEP tegenwoordig op recept van hun huisarts krijgen. Helaas willen sommige huisartsen daar niet aan meewerken.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

De heteronorm gaat er vanuit dat echte seks bestaat uit de penetratie van een vrouw door een man voor de voortplanting. Omdat mannen alleen (anale) seks hebben voor hun plezier, wordt dit vaak als onnodige wellustigheid gezien. Dat is ook reden waarop sommige artsen geen PrEP willen voorschrijven. Een vergelijkbaar effect is dat sommige artsen geen erectiepillen willen voorschrijven aan heteromannen als dat niet nodig is voor een kindwens.

Daarnaast wordt anale seks door jongeren soms gezien als ‘vies’ vanuit de veronderstelling dat anale seks leidt tot toestanden met ontlasting. Dit bezwaar hebben ze trouwens niet als ze zelf anale seks hebben om zwangerschap te voorkomen.

De docent kan deze heteronormativiteit en de sensatie rond anale seks verminderen door anale seks binnen het kader van seksuele vorming op zakelijke wijze te behandelen. Daarnaast is het benoemen dat zowel hetero’s als homo’s aan anale seks doen een manier om de nadruk op ‘homo’ te de-centeren.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Heb je ooit aan anale seks gedacht? Wat zijn je beelden ervan? Zou je overwegen om het met een vriend of vriendin te doen? Als je extreem negatieve gevoelens hebt over anale seks (onder homomannen), waarom denk je dat dat is? Is anale seks tussen mannen smeriger dan tussen hetero's?

Vragen over oriëntatie

Waarom voelen sommige mensen zich aangetrokken tot hetzelfde geslacht?

KORT ANTWOORD

Om dezelfde reden voelen heteroseksuele mensen zich aangetrokken tot het andere geslacht.

LANG ANTWOORD

Het is iets dat je in jezelf opmerkt en er is geen specifieke reden, het is gewoon iets natuurlijk. Hierin is heteroseksuele en homoseksuele aantrekkingskracht niet verschillend.

Hoewel je culturele omgeving mogelijk wel een flinke invloed heeft op wat en wie je aantrekkelijk vindt. Er zijn immers bepaalde man-beelden en vrouw-beelden die worden beschouwd als super aantrekkelijk. Het is niet voor niks dat in mode en commercials bepaalde type mannen en vrouwen steeds terugkomen; dat zijn niet bepaald beelden die een representatief beeld geven aan maatschappij.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Vanwege heteronormatieve verwachtingen dat alleen mannen op vrouwen vallen en vice versa, kunnen leerlingen zich soms geen voorstelling maken van het feit dat mannen ook op mannen kunnen van een vrouwen op vrouwen. Als zij dat wel proberen, kan het zijn dat zij heteronormatieve verwachtingen blijven projecteren op homo, biseksuele en lesbische relaties. Zo kan het voorkomen dat heteroseksuele leerlingen denken dat homo's zouden walgen bij het idee om het met de vrouw te doen. Ook komt

het vaak voor dat leerlingen denken dat biseksuelen in de war zijn, geen keuze kunnen maken, of onbetrouwbaar zijn omdat het heteronormatieve kader strikt binair is.

Een manier om deze stereotypen manier van denken van leerlingen te doorbreken, is om de vraag te de-centeren. De vraag wordt immers belachelijk als je hem over hetero's zou stellen. Dat heeft aan dat de vraag berust op een vooroordeel, en als leerlingen dit beseffen, kun je de reden van het vooroordeel samen het nader onderzoeken. Het is ook mogelijk om meer in het algemeen met de leerlingen een dialoog te voeren over wanneer je je tot iemand aangetrokken voelt en waarom dat zo is.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Zou je deze vraag ook stellen over aantrekking tot het andere geslacht? Waarom niet?

Wanneer voel je jezelf aangetrokken tot iemand? Wat zijn de aantrekkelijke aspecten? Zijn dit aspecten die je diep vanuit jezelf voelt? Zijn er factoren om je heen die mede bepalen of je iets aantrekkelijk vindt? Veel jongeren vinden bepaalde popsterren heel erg leuk of worden zelfs verliefd op een popster. Is dat voor iedereen uniek, of zijn bepaalde mannen of vrouwen met bepaalde kenmerken meer populair dan anderen? Is dit een puur individuele keuzes of lijken er ook maatschappelijke beelden invloed hebben op wie en wat je aantrekkelijk vindt?

Hoe word je lesbisch, homo, biseksueel of transgender?

KORT ANTWOORD

Je *wordt* er geen. Je voelt je aangetrokken tot hetzelfde gender of niet. Je voelt je comfortabel in een vrouwelijk of mannelijk lichaam of juist niet. Maar hoe je jezelf *noemt* hangt af van je eigen keuzes en hoe je omgeving reageert.

LANG ANTWOORD

Als je serieus meer wilt weten over het onderzoek op dit gebied, kunnen we het als volgt samenvatten. Er is onderzoek onder eenenigge en twee-eiige tweelingen dat laat zien dat aantrekking tot hetzelfde geslacht deels genetisch is (dat je met deze neiging wordt geboren), maar blijkbaar ook deels door de omgeving wordt bepaald. Alleen weten we niet welke omgevingsfactoren een invloed hebben.

Uit andere onderzoeken blijkt dat de manier waarop mensen gevoelens rond gender en seksualiteit laten zien per land, cultuur en tijd verschilt. Er is ook onderzoek dat aantoont dat het mogelijk is om gevoelens van hetzelfde geslacht een tijdje te onderdrukken, maar niet te 'genezen' (het is geen ziekte).

Hoe dan ook, je vraagt niet hoe je hetero kunt worden. Dus de vraag is een beetje vreemd. Sommige mensen stellen deze vraag omdat ze eigenlijk graag willen weten of je gevoelens die niet-cisgender of niet-heteroseksueel zijn, kunt veranderen, zodat je aan standaardverwachtingen voldoet. Maar misschien willen andere mensen dat helemaal niet.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

De heteronorm stelt dat je standaard een man óf vrouw bent, en hetero. Als dit niet zo is, roept dat de vraag op waarom je van de standaard afwijkt, of de vraag hoe je 'terug' kunt gaan naar de standaard.

Natuurlijk spelen daarbij zowel genetische als sociale aspecten. Simone de Beauvoir zei niet voor niks dat vrouwen niet geboren worden maar tot vrouwen worden gemaakt. Gender is een sociale constructie in de zin van dat veel aspecten van mannelijkheid en vrouwelijkheid worden afgedwongen door de maatschappij. De interactie tussen het gevoel van iemand en de sociale invloed daarop is complex. Maar precies daarom is het onrechtvaardig om iemand daarop te veroordelen.

Als docenten dit heteronormatieve aspect willen bespreken, is het verstandig om in te gaan op de sociale verwachtingen in op wat er kan gebeuren als je gevoelens hebt die niet stroken met de sociale verwachtingen. In hoeverre kan je aan deze gevoelens vormgeven en hoe onderhandel je met je omgeving dat je mag afwijken van wat zij als de standaard (heteronorm) verwachten. Ook is het goed om onderscheid te maken tussen diepere gevoelens van identiteit en de manieren om je gevoelens en behoeften in verschillende situaties te laten zien.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Waarom stel je deze vraag? Zou je deze vraag ook stellen over hetero's? Waarom niet?

Sommige jongeren die deze vraag stellen hebben, weten niet zeker of ze hetero of bi of homo zijn, of ze voelen zich niet thuis in hun lichamelijke sekse. Dan kan het zijn dat je erbij wilt horen maar tegelijkertijd jezelf anders voelt. Stel je hebt een vriend of vriendin die zulke twijfels heeft. Wat zou je die aanraden?

Stel dat je zelf homoseksuele, biseksuele of transseksuele gevoelens hebt. Zou je die dan laten merken aan anderen? Aan wie wel en aan die niet? Waarom wel of niet?

Kun je homo of lesbisch worden door verleiding of verkrachting?

KORT ANTWOORD

Nee. Mensen kiezen er niet voor om gevoelens van hetzelfde geslacht te hebben. Je hebt ze of niet.

LANG ANTWOORD

Veel homo's, bi's en lesbiennes hebben geprobeerd verliefd te worden of seks te hebben met mensen van het andere geslacht voordat ze tot de conclusie komen dat hun gevoelens van hetzelfde geslacht dominant of evenredig zijn.

Lange tijd hebben conservatieven aangevoerd dat je homoseksueel wordt gemaakt door verleiding, en dat je transgender kunt worden door verwarring over gender. De verleidingstheorie heeft ervoor gezorgd dat er bijna een eeuw lang wetten waren die de leeftijd waarop jongeren seks mochten hebben hoger te maken voor homoseksuelen dan voor heteroseksuelen. In sommige landen bestaan zulke wetten nog steeds. Rond transgenders bestaat nog steeds veel controverse over in hoeverre zij zelf mogen beslissen over het gevoel of ze man of vrouw zijn, of iets ertussenin of iets dat kan variëren.

Sommige (hetero) mannen zeggen dat lesbiennes heteroseksueel kunnen worden door seks met mannen te hebben (zogenaamde 'corrigerende verkrachting'). Er zijn gevallen dat zulke 'macho'-mannen met deze reden lesbiennes verkrachten. Dit werkt natuurlijk nooit. Verkrachting is een vreselijke misdaad.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

Voor mensen met een heteronormatief denkkader is het moeilijk voor te stellen dat iemand vrijwillig kiest voor lesbisch, homo, bi of transgender zijn. Er moet wel een externe oorzaak zijn.

Een van de manieren om dit te doorbreken is om LHBTIQ+ gastsprekers uit te nodigen. Als leerlingen authentieke verhalen horen van LHBTIQ+ personen, vooral als die min of meer hun leeftijd hebben of slechts iets ouder zijn, dan wordt het makkelijker voor hun om empathie te hebben met hun gevoelens en situatie.

Een andere manier is om ook deze vraag te de-centeren; dus om hem om te draaien in de vraag te stellen ten aanzien van heteroseksualiteit of cisgenderisme. Daardoor wordt de vraag belachelijk en kan men met leerlingen verkennen waarom de vraag op die manier niet van toepassing is.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Waarom stel je deze vraag? Het lijkt alsof er een vraag onder deze vraag ligt.

Kan je hetero worden door verleiding? Of door verkrachting?

Heb je wel eens overwogen om iemand te verleiden of te verkrachten, om ze 'normaal' te maken? Of ben je nieuwsgierig en zou je wel eens willen uitproberen hoe het is om seks met iemand van hetzelfde geslacht te hebben, maar ben je bang dat zo'n ervaring je voorkeur kan veranderen? Misschien moet je dit bespreken met iemand die je vertrouwt.

Kun je een seksuele voorkeur veranderen?

KORT ANTWOORD

Seksuele voorkeuren kunnen na verloop van tijd licht veranderen. Soms ben je verliefd en soms niet. Misschien heb je zin in seks en op andere momenten niet. Je voorkeur voor mannen of vrouwen in het algemeen, of een bepaald type man of vrouw of niet-binaire persoon kan ook veranderen in de loop van de tijd, vaak omdat je een bepaald gevoel dat je eerder al had beter begint te beseffen. Maar het actief veranderen van je seksuele voorkeur op de lange termijn door medicatie of therapie is onmogelijk.

LANG ANTWOORD

Er zijn veel variaties in wat je voelt, wat je doet en hoe je jezelf presenteert. Deze gevoelens kunnen diep van binnen komen, maar ze worden ook beïnvloed door de maatschappij.

In samenlevingen waar homoseksualiteit als slecht wordt beschouwd, zullen de meeste mensen in eerste instantie verwachten en proberen hetero te zijn. Maar vaak zullen ze later hun diepere gevoelens en behoeften herkennen. Soms ervaren mensen zowel gevoelens van hetzelfde geslacht als van het andere geslacht. Ze kunnen een van beide kanten negeren of ervoor kiezen om volgens een van beide, of beide, te leven. Ze kunnen dit verborgen houden of er voor uitkomen als "biseksueel".

Onder druk van conservatieve krachten is lang geprobeerd om homoseksuele voorkeur te veranderen in een heteroseksuele voorkeur, door gebed of therapie (zogenaamde "conversietherapie"). Uit onderzoek blijkt dat zulke therapieën niet werken maar wel schadelijk zijn.

Uit onderzoek onder hetero's, homo's en lesbiennes blijkt dat grote aantallen erotische en seksuele fantasieën hebben die niet overeenkomen met hoe ze hun identiteit in het openbaar uiten. Voor hetero's is het grotendeels taboe toe te geven dat ze soms homoseksuele fantasieën hebben. Voor lesbiennes of homoseksuele mannen is het bijna net zo'n taboe om toe te geven dat ze soms heteroseksuele fantasieën hebben. En nog controversiëler is dat veel mensen erotische fantasieën hebben die te maken hebben met dominantie en geweld. Al deze dingen zijn nog steeds zo taboe dat er weinig discussie over is. Maar het laat zien dat waarden en normen rond gender en seksualiteit erg sterk zijn en vaak onderdrukt worden, zowel onder hetero's als LGBTIQ+ mensen.

Politiek gezien is de flexibiliteit van seksuele voorkeuren controversieel. Vanwege de langdurige onderdrukking van aantrekkingskracht en relaties tussen mensen van hetzelfde geslacht, besloot de LHBTIQ+ beweging dat het politiek handiger zou zijn om aantrekkingskracht van hetzelfde geslacht te bestempelen als een 'stabiele' oriëntatie die niet door therapie kan worden veranderd. Internationaal en in veel landen is het daarom nu politiek correct om te spreken van "seksuele oriëntatie" in plaats van "seksuele voorkeur".

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

De ideale heteronormatieve liefde wordt voorgesteld als een natuurlijke en stabiele heteroseksuele oriëntatie. Andere oriëntaties of voorkeuren worden als afwijkend of

"intrinsiek ongeordend" bestempeld. Het doel van de heteronormatieve orde is om afwijkend gedrag te corrigeren of uit te roeien (in veel moslimlanden staat de doodstraf op homoseksualiteit en in de VS gaan er al stemmen op van radicaal rechts om alle LGBTIQ+ te vermoorden).

VRAGEN VOOR DIALOOG

Waarom zou iemand diens seksuele voorkeur willen veranderen? Waarom denk je dat heteroseksuele of homoseksuele voorkeur verkeerd is? Is (verwachte) discriminatie genoeg reden om te veranderen wie je bent?

Is er een therapie om weer hetero te worden?

KORT ANTWOORD

Nee. Je aangetrokken zijn tot hetzelfde geslacht is geen ziekte.

LANG ANTWOORD

Meer dan 30 jaar geleden dachten medici dat homoseksualiteit een ziekte was, maar na verloop van tijd werd duidelijk dat het een normale variatie van de natuur is. De American Psychiatric Association (APA) haalde homoseksualiteit in 1973 van haar lijst van psychische aandoeningen (de DSM). In 1990 schrapte de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) homoseksualiteit als ziekte. Eventuele therapie voor LHBTIQ+ zou zich moeten richten op hoe je om kunt gaan met discriminatie, niet op hoe je hetero kunt worden.

Toch bleven nog jaren en zelfs nu sommige artsen en kerken proberen mensen die zich aangetrokken voelen tot hetzelfde geslacht te 'genezen'. Onderzoek naar dergelijke "conversietherapieën" toont aan dat als de persoon echt van deze gevoelens af wil, het mogelijk is om gevoelens van hetzelfde geslacht een tijdje te onderdrukken, maar onmogelijk om ervan af te komen. De grootste organisatie voor conversietherapie (het Amerikaanse Exodus International) besloot zich in 2013 op te heffen en maakte daarbij excuus voor het leed dat ze duizenden mensen hadden aangedaan.

Tegenwoordig beschouwen respectabele gezondheidsorganisaties die conversietherapieën als kwakzalverij. Soms wordt conversietherapie zelfs als marteling

beschouwd omdat het de patiënten bijna altijd ongelukkiger maakt en omdat er soms wrede methoden worden gebruikt. Enkele streng gelovige organisaties bieden nog steeds conversietherapie aan. Daarom zijn er steeds meer regeringen die het expliciet verbieden. Sommige religieuze organisaties proberen zo'n verbod te omzeilen door de therapie "gebedssessies" te noemen en te zeggen dat dit valt onder de vrijheid van godsdienst.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

De heteronormatieve visie is dat iedereen een 'natuurlijke' heteroseksuele oriëntatie zou moeten hebben. Afwijkingen worden beschouwd als zonde (waarvoor je via gebed vergeving zou kunnen vragen) of ziekte (waartegen je aversietherapie en 'gewenning' aan heteroseksuele gedachten zou kunnen inzetten).

Het is interessant dat heteronormen vaak lastig te weerleggen zijn, omdat ze zich bevinden in het domein van emoties en houding. In dit geval was het echter mogelijk om te wetenschappelijk te bewijzen dat conversietherapie niet werkt en zelfs schadelijk is. Daarom raakt deze vorm van heteronormativiteit nu snel achterhaald. Dit neemt niet weg dat leerlingen zulke vooroordelen nog steeds kunnen hebben, en alleen informatie over de APA of WHO beslissingen zal hun mening niet snel veranderen.

Docenten kunnen proberen om hun leerlingen op een niet-informatieve manier te benaderen over dit thema. Ze kunnen hen via dialoog laten groeien in hun besef dat heteronormen over het ongezond zijn van homoseksualiteit niet constructief zijn. Dat kunnen ze doen door samen met de betreffende leerlingen dieper te graven naar de gevoelens die hen ertoe brengen om te denken dat homoseksualiteit een ziekte is. Dit zal over het algemeen uitmonden in dialoog over wat 'natuurlijk' en 'gezond' is, met als ideale conclusie dat zulke begrippen niet star zijn, maar gebaseerd op meningen van mensen. En die hangen af van hun sociale of religieuze visies. Dit leidt vervolgens weer tot de discussie hoe we omgaan met mensen die andere visies en interpretaties hebben (prosociaal of veroordelend gedrag).

Voetnoot: we zouden hier een vergelijkbare vraag hebben kunnen opnemen over transgevoelens. We hebben ervoor gekozen dit op te nemen onder de paragraaf "gender".

VRAGEN VOOR DIALOOG

Waarom zoek je een geneesmiddel? Wat is er 'ziek' of 'niet goed' aan homoseksualiteit? Welk gevoel heb je daarbij? Waar komt dat gevoel vandaan? Heeft het iets te maken met wat ze thuis zeggen, of in je geloof?

Gezondheidsorganisaties zijn het er tegenwoordig over eens dat homoseksualiteit geen ziekte is. Waarom denk je dat ze tot die conclusie kwamen?

Weet je eigenlijk hoe men vroeger "therapie" deed met homo's, bi's en lesbiennes? Zullen we dat eens opzoeken? Denk je dat zo'n therapie zou kunnen werken? Bijvoorbeeld, stel dat jij van jouw seksuele voorkeur af zou willen, denk je dat dat bidden, aversietherapie en je erotische homofantasieën laten zien zou helpen om jouw van je heteroseksualiteit af te helpen? Waarom denk je dat dit niet zou lukken?

Zou je jouw vraag kunnen omdraaien? Zijn er hetero's die misschien therapie zouden willen doen om homo te worden? Waarom wel of niet? Waarom zouden homo's dat wel willen? Wat bedoel je met "normaal"? Wie bepaalt wat normaal is?

Zijn gevoelens voor hetzelfde geslacht natuurlijk?

KORT ANTWOORD

Ja. Seks tussen mensen van hetzelfde geslacht komt voor in elke cultuur en we kennen voorbeelden uit alle fasen van de geschiedenis. Ook fantaseren veel mensen die zich hetero noemen soms over seks met mensen van hetzelfde geslacht.

LANG ANTWOORD

Het is een populair vooroordeel dat seks alleen bedoeld is om baby's te maken. Als je dit denkt, zijn alle andere vormen van seks *moreel*/verkeerd. Maar de meeste mensen houden van seks omdat het prettig is om te doen. Er lijkt niets mis met seks voor je plezier, zolang je het maar met respect voor elkaar doet.

Sommige mensen verwarren een *morele* veroordeling met dat iets *onnatuurlijk* zou zijn. Maar wat is onnatuurlijk? Veroordelingen van dingen of mensen die onnatuurlijk zouden zijn, zijn vaak gebruikt om mensen en gebruiken van andere mensen buiten te sluiten, tot aan moord aan toe.

Homoseksualiteit is tot nu toe waargenomen in meer dan 1500 dieren (https://en.wikipedia.org/wiki/Homosexual_behavior_in_animals) en ook transgender (<https://daily.jstor.org/transgender-proclivities-in-animals/>) en interseks variaties ([https://en.wikipedia.org/wiki/Intersex_\(biology\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Intersex_(biology))) komen geregeld voor in de natuur. Er worden ook steeds meer voorbeelden ontdekt van homoseksualiteit (https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_homosexuality) en transseksualiteit (https://en.wikipedia.org/wiki/Transgender_history) in de geschiedenis en in verschillende culturen (zie bijvoorbeeld <https://www.britannica.com/list/6-cultures-that-recognize-more-than-two-genders> en https://www.researchgate.net/publication/274392419_Sexual_Orientation_Across_Culture_and_Time).

Onderzoek naar seksuele fantasieën en pornogebruik laat zien dat hetero's geregeld fantasieën over hetzelfde geslacht hebben (net als dat homo's en lesbiennes soms heterofantasieën hebben), hoewel de meesten van hen in gesprekken zullen ontkennen dat ze zulke fantasieën hebben. De sociale druk om jezelf te categoriseren als "hetero" of "homo" (of welk label dan ook) maakt het toegeven van flexibiliteit in zulke gevoelens lastiger.

HETERONORMATIEVE ASPECTEN

De heteronormatieve moraal dat er slechts twee seksen zijn er en dat heteroseksualiteit de norm en daarom 'natuurlijk' is, noopt sommigen om homoseksualiteit en andere vormen van seksualiteit 'onnatuurlijk' te noemen. In werkelijkheid gaat het om een morele veroordeling. De definities van wat 'natuurlijk' of 'gezond' is, hangen sterk af van sociale en historische oordelen.

Een moderne variatie van dit probleem is hoe men tegenwoordig het label "gezond" gebruikt in relatie tot seksualiteit. Veel seksuele vormingsprogramma's spreken over het bevorderen van "gezonde seksualiteit", waarbij de definitie van "gezond" eigenlijk een moreel oordeel is. Dit gebeurt zowel door conservatieve organisaties (die alle vormen van seks buiten een heteroseksueel huwelijk ongezond noemen) en als door progressieve organisaties (die bijvoorbeeld seksueel grensoverschrijdend gedrag "ongezond" noemen in plaats van "ongewenst").

Een docent kan het gevoel van leerlingen dat het "onnatuurlijk" is misschien wegnemen door LHBTIQ+ gastsprekers uit te nodigen en homoseksualiteit (of transseksualiteit) meer dichtbij en gewoon te maken.

VRAGEN VOOR DIALOOG

Wat bedoel je met “natuurlijk”? Waarom zou homoseksualiteit onnatuurlijk zijn en heteroseksualiteit natuurlijk? Welk gevoel heb je daarbij? Bedoel je met natuurlijk dat het volgens jouw “normaal” of “gewoon” aanvoelt? Stel dat je meer homo’s, biseksuelen en lesbiennes zou kennen, zou het dat meer normaal voor je worden?

Als homoseksualiteit onnatuurlijk is, waarom komt het dan zoveel voor onder dieren? En in culturen? En in de geschiedenis?

3. Regenboogsleutels: criteria voor een veilige en gastvrije school voor LHBTI+ leerlingen

In dit artikel reikt GALE tien criteria aan voor een goed kwalitatief schoolbeleid dat LHBTIQ+ integreert. Deze criteria zijn gebaseerd op samenwerking van GALE's Nederlandse zusterorganisatie EduDivers met de Onderwijsinspectie en de praktische ervaringen van EduDivers met het begeleiden van scholen Nederland. Hoewel ze in de Nederlandse situatie zijn ontwikkeld, zijn we van mening dat de criteria in andere landen kunnen worden toegepast, omdat de algemene kwaliteitscriteria voor scholen doorgaans niet veel verschillen.

Ontwikkeling in de Nederlandse context

In 2003 vroeg de Nederlandse Onderwijsinspectie aan EduDivers (het expertisecentrum seksuele en genderdiversiteit op scholen) een brochure te ontwikkelen voor scholen over hoe ze seksuele diversiteit konden integreren in hun schoolbeleid. Om de brochure te schrijven bestudeerde EduDivers de bestaande reguliere controlecriteria die de Inspectie hanteert voor kwaliteit op scholen. Op basis daarvan extrapoleerde EduDivers een set specifieke aandachtspunten op het gebied van seksuele en genderdiversiteit.

In de loop der jaren heeft EduDivers deze aandachtspunten verder ontwikkeld tot een set van concrete criteria, die scholen als checklist kunnen gebruiken en die kan helpen om de inhoud van hun schoolbeleid te monitoren. EduDivers ontwikkelde in het kader van de landelijke “MijnID” campagne zelfs een online test op basis van de criteria. In deze tests konden scholen elk criterium scoren op vier “fasen van schoolbetrokkenheid”. Als scholen de test invulden, kregen ze een geautomatiseerd advies over hoe ze hun beleid konden verbeteren².

De Onderwijsalliantie voor Seksuele Diversiteit (een landelijk netwerk van LHBTIQ+ organisaties en reguliere onderwijsorganisaties zoals de onderwijsbonden die van 2008 tot 2016 samenwerkte) nam de kwaliteitscriteria van EduDivers over en publiceerde ze als alliantie onder de naam “regenboogsleutels”.

De regenboogsleutels

Voor deze reader hebben we de Nederlandse regenboogsleutels enigszins aangepast voor internationaal gebruik. De sleutels zijn onderverdeeld in vier pijlers: (1) **D**oelen stellen, (2) **O**mgeving, (3) **E**ducatie en (4) **L**eerlingenzorg. De vier pijlers van goed schoolbeleid worden samen het DOEL-model genoemd. De 10 sleutels/criteria zijn:

Doelen: criteria voor het stellen van adequate schooldoelen

1. De school heeft de situatie van LHBTIQ+ leerlingen onderzocht en daarover gerapporteerd.
2. De school heeft een visie op plagen, pesten en discriminatie en de rol van seksualiteit en gender daarin.
3. De school heeft een expliciete visie op (LHBTIQ+) inclusief burgerschap.

De ervaring leert dat het stellen van expliciete en empirisch onderbouwde doelen door het management de enige manier is om een systematische en voortdurende verbetering van de school te waarborgen. Maar behoefteanalyses en doelen op zichzelf

² De MijnID test is inmiddels niet meer online.

hebben geen effect als ze niet worden geïmplementeerd in de schoolomgeving, in het curriculum en in de zorg voor leerlingen.

Omgeving: criteria voor een adequate schoolomgeving

4. De school heeft met leerlingen expliciete afspraken gemaakt over prosociaal gedrag, ook richting van minderheden zoals culturele en groepen en LHBTIQ+
5. De school is consequent in het omgaan met negatief gedrag, ook naar minderheidsleerlingen (waaronder LHBTIQ+).
6. De school treedt op om zelfexpressie op school te ondersteunen, inclusief niet-traditionele uitingen van seksuele voorkeuren en genderidentiteiten.

Uit Nederlands onderzoek bleek dat het maken van afspraken over sociaal gedrag *met* leerlingen (niet *voor* leerlingen) binnen de eerste 6 weken van het studiejaar de meest effectieve maatregel is om duurzaam een veilige omgeving te creëren. Gezamenlijke afspraken over omgangsvormen kunnen een effect hebben van 70% gedragsverandering, mits alle docenten de afgesproken regels met leerlingen op een vergelijkbare manier hanteren en ook de rest van het jaar consistent zijn in het helpen nakomen van de afgesproken regels. Een belangrijk voorbeeld van consistent zijn is dat de regel "geen schelden" ook en altijd betekent "geen homofoob schelden". Elke overtreding van deze regel moet door elke leraar onmiddellijk op dezelfde manier worden aangepakt. "Het was maar een grap of een niet discriminerend bedoelde opmerking" is geen legitiem excuus. Dit moet natuurlijk al mee worden genomen door de docenten als ze zulke regels met hun leerlingen bespreken, want anders is hier later geen overeenstemming over en ontstaan er onverkwikkelijke discussies.

Educatie: criteria voor een adequaat leerplan en een goede manier van lesgeven

7. De school leert vaardigheden voor prosociaal gedrag en burgerschap, waaronder hoe om te gaan met LHBTIQ+.
8. De scholen heeft biologische en sociale aandacht voor seksuele en genderdiversiteit in een doorlopende leerlijn.

Uit onderzoek blijkt dat losse lessen over seksuele diversiteit van maximaal vier uur zeer beperkte attitude- of gedragseffecten hebben, die vaak niet langer dan drie weken na de les aanhouden. Een doorlopende leerlijn, waarin regelmatig aandacht wordt besteed aan seksuele en genderdiversiteit gedurende de gehele schoolduur en over diverse of alle vakken heen, kan een maximaal effect hebben van ongeveer 15% duurzame attitudeverandering bij leerlingen. Maar aandacht voor seksuele en genderdiversiteit in het leerplan kan veel meer impact hebben als het gecombineerd wordt met andere interventies zoals het stellen van regels voor dagelijks sociaal gedrag. Het werk veel beter als dit gebeurt met sensitieve en positieve aandacht door docenten, en niet alleen droog en informatief wordt gebracht.

Leerlingenzorg: criteria voor adequate leerlingenzorg

9. De school heeft een adequaat leerlingenzorgsysteem, ook voor (LHBTIQ+) leerlingen en leerlingen met gedragsproblemen. Homofobe en transfobe leerlingen hebben ook 'zorg' nodig omdat ze vaak onvoldoende volwassen 'coping' gedrag kunnen opbrengen als ze LHBTIQ+ tegenkomen.

10. De school betreft (LHBTIQ+) leerlingen bij de schoolstrategie om de veiligheid, het welzijn en de schoolkwaliteit op school te verbeteren.

De meeste scholen richten zich met hun leerlingenvolgsysteem op het ondersteunen van kwetsbare leerlingen (met duidelijke leerproblemen). Daarnaast is er vaak geen zorgbeleid, maar disciplinair beleid voor 'lastige' leerlingen. Uit onderzoek blijkt echter dat *straffen* vooral leidt tot *strafvermijding* (leerlingen die asociaal gedrag blijven vertonen maar buiten het zicht van docenten) en niet tot meer prosociaal gedrag. Het zou goed zijn als scholen meer aandacht besteden aan het omgaan met 'boze' leerlingen en leerlingen die onvoldoende volwassen coping gedrag kunnen opbrengen. Het Amerikaanse Positive Behaviour Support (PBS) programma (<http://www.pbis.org/school/default.aspx>, in Nederland, zie <https://swpbs.nl/>) heeft hier uitgebreid aandacht voor. PBS is een sterk gedragsmatig programma dat een school wil verbeteren met interventies die zowel positief gedrag als de bijbehorende houding wil bevorderen.

De regenboogsleuteltest

Op basis van advieservaringen op scholen stelde EduDivers zich voor dat een school doorgaans vier fasen doorloopt van groeiende inzet voor innovaties. Deze fasen zijn:

1. Een of enkele leerlingen of leerkrachten noemen of ondersteunen seksuele en genderdiversiteit
2. De schoolleiding neemt initiatief en ontwikkelt beleid
3. De meerderheid van het personeel zet zich in om aan de sleutels te voldoen
4. De meerderheid van de leerlingen zet zich in om aan de sleutels te voldoen

Deze vier fasen zijn gebaseerd op de Nederlandse situatie, waarin scholen verplicht zijn seksuele en genderdiversiteit te ondersteunen. In Nederland is het inmiddels niet alleen wettelijk vastgelegd maar ook relatief breed sociaal geaccepteerd dat LHBTIQ+ discriminatie moet worden vermeden. Maar in internationale trainingen merkte GALE op dat in veel landen er nog niet zoveel steun is voor LHBTIQ+ emancipatie. Daarom heeft GALE voor deze publicatie twee extra fasen toegevoegd:

0. Niemand heeft interesse voor schoolbeleid rond seksuele en genderdiversiteit
- 1. De school toont een vijandige houding ten opzichte van seksuele of genderdiversiteit

De regenboogsleuteltest vraagt gebruikers om elke sleutel op deze schaal te scoren. Men vindt de test op de volgende pagina. De test kan worden gebruikt als een diagnose van de school door leerlingen of docenten te vragen deze tijdens een workshop in te vullen en te bespreken of de deelnemers het eens zijn over de scores. Als ze het niet met elkaar eens zijn, kan verder onderzoek helpen om de werkelijke situatie te verduidelijken. De test kan ook worden gebruikt als suggestie voor volgende stappen: een score op een fase levert het advies op om een strategie te ontwikkelen om naar de volgende fase te gaan.

Het regenboogsleuteltest scoreformulier

Hoe elke regenboogsleutel te scoren

-1=De school staat vijandige tegenover de invoering van deze sleutel; 0=Niemand op school heeft interesse in deze sleutel; 1=Een/enkele leerlingen/leraren noemen of steunen deze sleutel; 2=De schoolleiding neemt initiatief en ontwikkelt beleid op deze sleutel; 3=De meerderheid van het personeel zet zich in om aan deze sleutel te voldoen; 4=De meerderheid van de leerlingen zet zich in om aan deze sleutel te voldoen

Doelen

1. De school heeft de situatie van LHBTIQ+ leerlingen onderzocht en daarover gerapporteerd

(-1) – (0) – (1) – (2) – (3) – (4)

2. De school heeft een visie op plagen, pesten en discriminatie en de rol van seksualiteit en gender daarin

(-1) – (0) – (1) – (2) – (3) – (4)

3. De school heeft een expliciete visie op (LHBTIQ+) inclusief burgerschap

(-1) – (0) – (1) – (2) – (3) – (4)

Omgeving

4. De school heeft met leerlingen expliciete afspraken gemaakt over prosociaal gedrag, ook richting LHBTIQ+

(-1) – (0) – (1) – (2) – (3) – (4)

5. De school is consequent in het omgaan met negatief gedrag, ook naar minderheidsleerlingen (ook LHBTIQ+)

(-1) – (0) – (1) – (2) – (3) – (4)

6. De school treedt op om zelfexpressie op school te ondersteunen, inclusief uitingen van seksuele voorkeur en gender

(-1) – (0) – (1) – (2) – (3) – (4)

Educatie

7. De school leert vaardigheden voor prosociaal gedrag en burgerschap, waaronder hoe om te gaan met LHBTIQ+

(-1) – (0) – (1) – (2) – (3) – (4)

8. De school biedt biologische en sociale aandacht voor seksuele en genderdiversiteit in hun doorlopende leerlijn

(-1) – (0) – (1) – (2) – (3) – (4)

Leerlingenzorg

9. De school heeft een adequaat systeem voor leerlingbegeleiding, ook voor (LHBTIQ+) leerlingen en homo/transfobe leerlingen

(-1) – (0) – (1) – (2) – (3) – (4)

10. De school betreft (LHBTIQ+) leerlingen bij de strategie om de veiligheid, het welzijn en de schoolkwaliteit op school te verbeteren

(-1) – (0) – (1) – (2) – (3) – (4)

Score diagram

regenboogsleutel	-1	0	1	2	3	4
1. Onderzoek						
2. Inclusieve visie op pesten						
3. Inclusieve visie op burgerschap						
4. Inclusieve afspraken over pro sociaal gedrag						
5. Consistente implementatie van pro sociale afspraken						
6. Vrije zelfexpressie						
7. Pro sociaal gedrag trainen						
8. Seksuele en genderdiversiteit in een doorlopende leerlijn						
9. Leerlingenzorg LHBTIQ+ en homo/transfobe leerlingen						
10. LHBTIQ+ leerlingenparticipatie						
Resultaten						
TOTALE SCORE						

Steek de vierkanten over die overeenkomen met uw scores.

Tel het aantal kruisjes in elke kolom en vermenigvuldig het totaal met het scoregetal. Dit betekent dat je maximaal minus-10 kunt krijgen in kolom "-1" en maximaal 40 in kolom "4". Je kunt ook een totaalscore optellen.

4. Het GALE schooladviesmodel

EduDivers is door de Nederlandse steden Amsterdam (2002-2011) en Leiden (2012-2017) gevraagd om alle scholen in hun gemeente te benaderen en hen te adviseren over het integreren van seksuele en gender diversiteit in hun school. Op basis van deze ervaringen met schooladvisering ontwikkelde GALE een handleiding voor schooladvisering over seksuele en genderdiversiteit. Deze handleiding gaat niet zozeer in op de inhoud van seksuele en genderdiversiteit, maar op het geleidelijke proces van adoptie, invoering en verankering van zo'n verbetering. Een versie van dit model werd vervolgens verbreed naar seksuele vorming en [in 2022 gepubliceerd door de Stichting Schoolveiligheid als een officiële leidraad voor GGD-adviseurs van scholen die zich richten integrale seksuele voorlichting.](#)

In dit artikel hebben we de handleiding – oorspronkelijk geschreven voor externe schooladviseurs – enigszins geherformuleerd zodat ze (ook) kan dienen als leidraad voor intern personeel van scholen. We denken daarbij aan schoolleiders of docenten die fungeren als projectmanagers voor de structurele integratie van seksuele en genderdiversiteit. Het invoeringsmodel is niet alleen gebaseerd op concrete ervaringen, maar ook op wetenschappelijk onderbouwde organisatie-innovatietheorieën. Het is een 12-stappenmodel voor het coachen van organisatieverandering met betrekking tot seksuele en genderdiversiteit.

Dit model is bedoeld is voor managers en adviseurs die al enige ervaring hebben met dit werk en die sterk gemotiveerd zijn om aandacht voor seksuele en gender diversiteit echt te verankeren in de school. Het is niet verstandig dit model als een te volgen stappenplan aan te bieden aan schoolleiders die nog twifelen of ze wel veel integraal aandacht willen geven aan seksuele vorming of aan seksuele en gender diversiteit. De twaalf stappen, die samen zeker enkele jaren in beslag gaan nemen, kunnen demotiverend werken. Het model maakt duidelijk dat echte verandering in scholen een vrij lange en relatief intensieve aandacht en investering vergt. Als men schoolleiders aan het begin van dit traject nog moet motiveren vragen, kan dat afschrikwekkend werken voor managers die al worstelen met prioriteiten en gebrek aan middelen.

Om *startende* schoolleiders te motiveren kan aandacht voor een procesgerichte aanpak beter ondersteund worden met het **DOEL**-model, dat gebaseerd is op de regenboogsleutels:

Beleidspijler	Initiatieven van vernieuwers	Betrokkenheid van het management	Betrokkenheid van het personeel	Betrokkenheid van de leerlingen
D oelen				
O mgeving				
E ducatie				
L eerlingenzorg				

Het GALE schooladviesmodel is meer bedoeld voor zowel externe als interne adviseurs en projectleiders. Het is te gebruiken voor uw het eigen inzicht in het innovatieproces beter te begrijpen, maar men kan het ook gebruiken om de eigen coaching en advies te plannen of zelfs om de voortgang van het invoeringsproces bij te houden. Het gebruik van (het hele) model vergt wel dat de adviseur of projectleider meerdere jaren (minimaal drie) kan besteden aan het (bege)leiden van de integratie van seksuele vorming of van seksuele en genderdiversiteit.

- ➔ Aan de hand van de aandachtspunten per stap kan elke stap worden voorbereid en geëvalueerd.
- ➔ Het is mogelijk om de 12 stappen op te nemen in een Excel-overzicht en per school aan te geven in welk stadium de begeleiding is.
- ➔ De adviseur kan eventueel een Excel-diagram maken dat bestaat uit een (vijfpuntsschaal; helemaal niet goed - zeer goed) voor elke stap. De adviseur kan dan een beoordeling toekennen van de kwaliteit van de uitvoering van elke stap. Door ook een verklaring van de score te noteren, kan de adviseur de eigen reflectie en het leerproces vergroten om diens advies en uiteindelijke impact in de school te verbeteren.

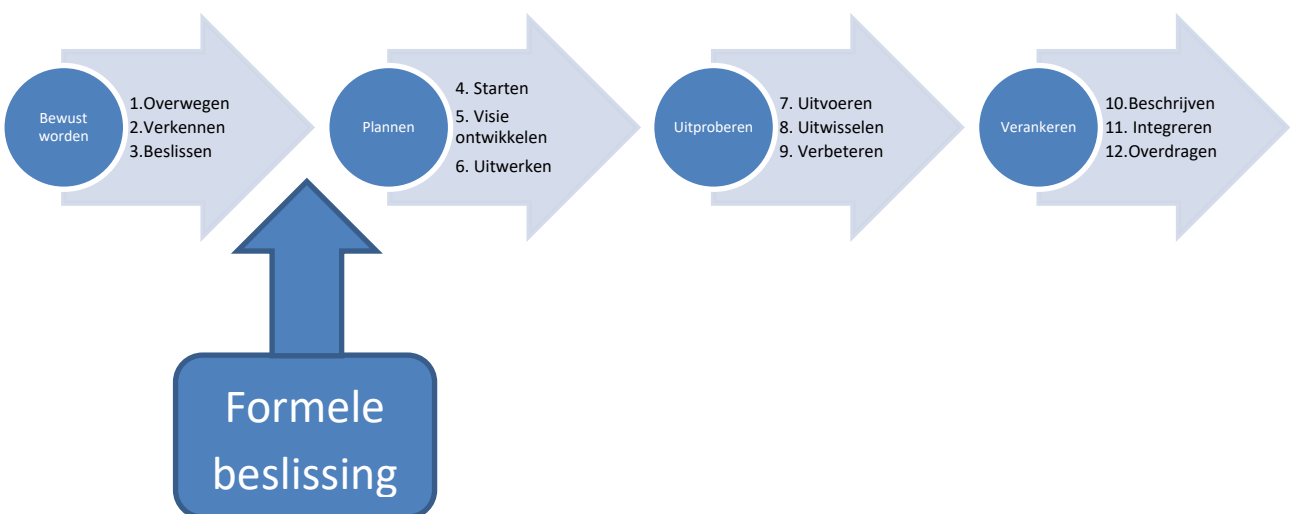
Betrokkenheid geleidelijk uitbreiden

De expert op het gebied van innovatieprocessen Everett Rogers onderscheidt 5 groepen personeel die stapsgewijs betrokken moeten worden bij de innovatie (de

labels voor de groepen zijn hier bewerkt naar voor Nederlandse scholen meer begrijpelijke termen).

- **Vernieuwers:** zijn altijd enthousiast over innovatie
- **Trendsetters:** volgen (geslaagde) innovators en zetten de toon voor anderen (Rogers noemt deze *early adopters*)
- **Welwillenden:** sluiten je aan bij de innovatie als die succesvol en haalbaar lijkt (Rogers noemt dit de *early majority*)
- **Behoudenden:** sluit zich aan bij de meerderheid en wanneer innovatie een geaccepteerde routine wordt (Rogers noemt dit de *late majority*)
- **Achterblijvers:** blijven in verzet, of willen een uitzonderingspositie (Rogers noemt dit de *laggards*)

Het belangrijkste aspect van een succesvolle vernieuwing is om deze groepen *geleidelijk* en stapsgewijs te betrekken, totdat het commitment van de hele organisatie voor de nieuwe routine zo groot is dat extern advies (zeg maar: duwen en trekken) niet meer nodig is. Het schoolbegeleidingsplan geeft suggesties voor meer concrete stappen om dit groeiende commitment systematisch te begeleiden.

Fase 1: Bewust worden

Doel: tot een gedragen besluit komen om een beleid rond seksuele en genderdiversiteit te ontwikkelen.

Stap 1: Overwegen

- ➔ Bereid een gesprek met de directie voor door te inventariseren wat je al weet over de situatie van LHBTIQ+ leerlingen.
- ➔ Ga ervan uit dat de school weinig tot niets weet over het onderwerp seksuele en genderdiversiteit, en mogelijk denkt dat het slechts om de incidentele uitvoering van een les gaat.
- ➔ Houd “triggers” bij de hand die de urgentie van de manager(s) om actie te ondernemen kunnen vergroten, zoals een concreet voorbeeld van pesten, een klacht, een coming-out die problemen opleverde of een gendertransitie die voor verwarring of tegenwerking heeft gezorgd.
- ➔ Leg een zowel persoonlijke als professionele verbinding met de schoolleider, ha na hoe diens persoonlijke motivaties overeenkomen met jouw eigen vooruitstrevende visie op dit onderwerp.
- ➔ Als de schoolleider bereidheid toont, verken dan samen hoe de urgentie bij vernieuwers en trendsetters, inclusief leidinggevendenden, vergroot kan worden.

Stap 2: Verkennen

- ➔ De verkenningsfase dient om plannen te maken die haalbaar en acceptabel zijn, wat een positieve managementbeslissing zal vergemakkelijken.
- ➔ Kijk zowel naar algemene regels en praktijken rond prosociaal gedrag en schoolveiligheid (zoals antipestbeleid), als naar specifieke maatregelen en interventies rond seksualiteit en gender. Als seksuele of genderdiversiteit op school nooit aan de orde is, weerspiegelen dit mogelijk een taboe, maar het kan ook gewoon een gebrek aan bewustzijn zijn. Het is belangrijk om taboe en gebrek aan bewustzijn te onderscheiden; het proberen te doorbreken van een taboe in een situatie waarin mensen in principe niet onwillig zijn kan een ongewenst vijand-perspectief creëren.
- ➔ Kijk niet alleen naar gedrag en houding, maar ook naar het schoolbeleid en de fysieke schoolomgeving (gescheiden gendertoiletten, kleedkamers, graffiti).

- Kijk niet alleen naar leerlingen, maar ook naar medewerkers en ouders.
- Gebruik harde cijfers als je onderzoek kunt vinden of (laten) doen. Dit kan ook deels een opdracht voor leerlingen zijn.
- Peil ook meningen en gevoelens (en onderliggende waarden en normen).
- Bespreek de voorlopige conclusies bij voorkeur zo breed mogelijk; hoe meer de conclusies worden gedeeld door de hele scholengemeenschap, hoe groter de kans op steun voor een gedragen beslissing om aan LHBTIQ+ integratie te werken.

Stap 3: Beslissen

- Bespreek resultaten van de verkenning, streef naar het verhogen van het gevoel van urgentie om aandacht voor seksuele en genderdiversiteit in school te integreren. Streef naar een bredere context, zoals antipesten, burgerschap, mensenrechten of seksuele voorlichting.
- Bespreek mogelijke prioriteiten (kies 1-3 specifieke prioriteiten, zoals stoppen met uitschelden of het opzetten van leerlingenopvang voor transleerlingen; probeer geen enorme veranderingen door te voeren om het hele scala aan problemen die te maken hebben met LHBTIQ+ integratie, of het uitbannen van heteronormativiteit allemaal in één keer aan te pakken; dat is te abstract, teveel en onrealistisch).
- Bevorder prioritering van een of enkele "hefbomen" voor bredere verandering; kies enkele specifieke interventies die "automatisch" vragen om verdere en bredere organisatie- en cultuurverandering. Stoppen met schelden klinkt bijvoorbeeld als een simpele gedragsinterventie, maar het kan een hefboom zijn voor het bespreken van een bredere positieve houding ten opzichte van seksuele en genderdiversiteit en een positievere schoolcultuur in het algemeen. Het opstellen van een zorgplan voor een leerling in gendertransitie heeft misschien niet zo'n breed "hefboom"-effect. Maar dat hangt ervan af hoe die strategie wordt ingezet; als incidentele maatregel of als hefboom voor bredere verandering.
- Stimuleer dat niet alleen vernieuwers, maar ook zoveel mogelijk trendsetters mee willen denken over mogelijke plannen. Vernieuwers zijn altijd enthousiast (soms zelfs overenthousiast), maar trendsetters zullen later helpen om de rest van het team en de leerlingen mee te krijgen.

- ➔ Zorg ervoor dat de prioriteiten/hefbomen aantrekkelijk zijn voor het grotere welwillende deel van het personeel en geen al te grote weerstand oproepen bij de behoudenden.
- ➔ Behandel achterblijvers met respect, maar betrek ze niet te veel bij de innovatieactiviteiten en geef ze niet te veel ruimte voor hun (onvermijdelijke) klachten.
- ➔ Deze fase moet afgesloten worden met een formeel managementbesluit om te gaan werken aan LHBTIQ+ integratie. Een gedragen formeel besluit is nodig om te voorkomen dat delen van het personeel, leerlingen of ouders later gaan dwarsliggen en dat het proces gaat stagneren.

Fase 2: Plannen

Doel: verbreed de betrokkenheid van vernieuwers naar trendsetters en welwillende medewerkers.

Stap 4: Starten

- ➔ Werk samen met de schoolleiding om een werkgroep op te richten die de integratie van seksuele en genderdiversiteit op school zal leiden.
- ➔ Stimuleer dat deze coördinerende werkgroep vooral bestaat uit vernieuwers en trendsetters en dat er minimaal één lid van het management (een trendsetter) bij betrokken is.
- ➔ Betrek (LHBTIQ+?) leerlingen als dat lukt.
- ➔ De werkgroep maakt bij voorkeur deel uit van een bestaande structuur, bijvoorbeeld het zorgteam of een bestaande werkgroep burgerschap.
- ➔ Zorg dat de werkgroepsleden over voldoende middelen en ondersteuning beschikken (betaalde projectstafuren, vergaderruimte, ondersteuning door het management). Zorg ervoor dat dit geen "hobby" wordt.
- ➔ Ondersteun de werkgroep door duidelijk te maken welk proces ze gaan volgen en dat dit proces niet alleen gericht is op het uitvoeren van concrete activiteiten, maar vooral op het geleidelijk verbreden van het draagvlak op school.

Stap 5: Visie ontwikkelen

- ➔ Start het werk in de groep door een visie te formuleren die aansluit bij de bredere visie van de school. Je kunt bijvoorbeeld in een school die trots is op sportactiviteiten samen besluiten dat een goede sportmentaliteit betekent dat er een teamgeest is, die inclusie benadrukt naast competitie. Op een religieuze school kan het delen van een gemeenschapsgevoel verband houden met inclusie en discussie over waarom en wanneer leden van de gemeenschap kunnen worden uitgesloten (in dit laatste geval kan het nuttig zijn om hulp te vragen aan leden van religieuze LHBTIQ+ groepen).
- ➔ Betrek alle belanghebbenden (waaronder personeel, leerlingen, ouders) bij de visievorming. Maar focus op vernieuwers en trendsetters onder hen.
- ➔ Denk niet alleen aan het voorkomen van discriminatie, maar ook aan micro-agressie en meer subtiele uitsluiting. Naast dit negatieve perspectief kun je denken aan het creëren van een positiever perspectief van het plan: hoe kan de school meer gastvrij, warm en sensitief worden voor LHBTIQ+ (en alle andere) leerlingen?
- ➔ Denk niet alleen aan de individuele persoonlijke ontwikkeling van leerlingen, maar ook aan de maatschappelijke context: verschillende opvattingen over gender, culturele opvattingen over relaties en sekse, heteronormativiteit, wettelijke vereisten. Die kun je als school misschien niet veranderen, maar je kunt wel een visie formuleren over hoe je omgaat met dergelijke negatieve druk of positieve kansen.
- ➔ Bedenk hoe de (vaak middenklasse, relatief progressieve) cultuur van de docenten (met waarschijnlijk aandacht voor vrije keuze en tolerantie) zich verhoudt tot de cultuur van de leerlingen en hun ouders (soms: straatcultuur, prioriteit voor culturele of religieuze normen die haaks staat op de meer progressieve visie van de school).
- ➔ Zorg ervoor dat de uiteindelijke formulering van de visie ondersteunend is en als leidraad kan worden gebruikt bij potentiële toekomstige conflicten over waarden en normen. Het kan bijvoorbeeld helpen om de visie scherper te krijgen door je voor te stellen hoe de school zal reageren op enkele specifieke scenario's die de visie bedreigen.

Stap 6: Uitwerken

- ➔ Werk de visie uit in prioriteiten (hefbomen voor schoolcultuurverandering) en een concreet uitvoeringsplan.
- ➔ Ga na hoe leerlingen de school binnenkomen ontvangt en hoe de school hen wil afleveren (begin- en eindpunt van hun leertraject).
- ➔ Zorg voor brede en continue aandacht in lessen door seksuele en genderdiversiteit te integreren in een doorlopende leerlijn.
- ➔ Zorg voor aandacht binnen de leerlingenzorg (schoolopvang en buitenschoolse verwijzing rond vragen over relaties en seksualiteit). Denk niet alleen aan begeleiding van LHBTIQ+ leerlingen, maar ook aan hoe het team ook op niet-disciplinaire manieren kan omgaan met homofobe en transfobe leerlingen.
- ➔ Zorg voor aandacht binnen de schoolomgeving door ervoor te zorgen dat leerlingen elkaar goed leren kennen, dat ze ondersteunende relaties opbouwen en dat de vorming van het groepsproces in klassen wordt begeleid zodat klassengroepen een wederzijds ondersteunende sfeer krijgen. Dit groepsontwikkelingsproces in de eerste 6 weken van het jaar wordt de gouden weken genoemd. Besteed in deze weken aandacht aan seksuele en genderdiversiteit om te voorkomen dat later vooroordelen op het gebied van seksuele en genderstereotypen de kop opsteken, wat kan leiden tot uitsluiting.
- ➔ Voeg waar nodig seksuele en genderdiversiteit expliciet toe aan (pro)sociale normen, afspraken, regels, meldmechanismen over ongewenst seksueel gedrag, discriminatie, seksistisch/homofob pesten, klachtenprocedures en rehabilitatie na onterechte klachten. Als dit niet expliciet wordt genoemd, kunnen leerlingen of ouders er vanuit een heteronormatief perspectief vanuit uitgaan dat seksuele en genderdiversiteit 'natuurlijk' niet onder algemene afspraken valt.
- ➔ Zorg voor aandacht binnen formeel schoolbeleid door beleidsdocumenten, protocollen en communicatie hierover aan te passen (schoolomgeving, website).
- ➔ Zorg dat het plan een taakverdeling bevat en een planning voor de proefperiode of *pilot* (het uitproberen van de afgesproken geprioriteerde interventies).
- ➔ Zorg ervoor dat het personeel de afgesproken taken kent en wil uitvoeren. Vraag vernieuwers, trendsetters en mogelijk enkelen van het welwillende deel van het personeel om interventies uit te proberen. Informeer de conservatieven en de achterblijvers, maar betrek ze niet bij het uitproberen.

- ➔ Betrek vernieuwende en trendsettende LHBTIQ+ en ondersteunende cisgender heteroseksuele leerlingen en ondersteunende ouders waar mogelijk bij het uitproberen.

Fase 3: Uitproberen

Doel: kijken of de plannen werken zoals bedoeld en verbeteren.

Stap 7: Uitvoeren

- ➔ Probeer de plannen uit als een “experiment” (proef, *pilot*); hiermee wordt duidelijk dat er niets wordt opgelegd, maar dat alle betrokkenen mede-eigenaar kunnen worden van de innovatie.
- ➔ Bewaak de uitvoering (maak een checklist van de concrete planning en houd bij of deze wordt uitgevoerd zoals bedoeld).
- ➔ Verzamel zowel positieve als negatieve ervaringen.

81

Stap 8: Uitwisselen

- ➔ Verspreid de positieve ervaringen onder de gehele schoolbevolking en ouders; dit verhoogt het draagvlak.
- ➔ Bespreek de negatieve ervaringen of valkuilen op een niet-beschuldigende manier.
- ➔ Zoek naar gezamenlijke oplossingen.
- ➔ Organiseer wederzijdse en teamondersteuning.
- ➔ Evalueer de uitgetoetste interventies, bepaal welke verbeteringen de school wil behouden, hoe sommige interventies nog verder kunnen worden verbeterd en hoe valkuilen en andere problemen kunnen worden overwonnen.

Stap 9: Verbeteren

- ➔ Verbeter de interventies en maak de verbeteringen zichtbaar voor de hele schoolpopulatie en voor ouders.

- ➔ Blijf alle belanghebbenden in staat stellen om feedback te geven op interventies en om verdere verbeteringen voor te stellen.
- ➔ Zorg ervoor dat duidelijk blijft dat de verbeteringen rond seksuele en genderdiversiteit de bestaande integrale schoolvisie ondersteunen.
- ➔ Zorg dat duidelijk is dat specifieke verbeteringen onderdeel zijn van een breder pakket van het beleid, de veilige omgeving, het leerplan en leerlingenzorg dat als geheel bijdraagt aan een continue verbetering van het schoolklimaat (schoolcultuur).

Fase 4: Verankeren

Doel: ervoor zorgen dat de verbeteringen een vast onderdeel worden van de schoolcultuur.

Stap 10: Beschrijven

- ➔ Documenteer de resultaten van de proefperiode als nieuwe vaste routines en regels.
- ➔ Publiceer de visie en belangrijkste routines op de website.
- ➔ Zorg voor een actieprotocol voor incidenten rond seksueel grensoverschrijdend gedrag en gebrek aan respect voor seksuele en genderdiversiteit .
- ➔ Schrijf een leidraad voor de doorlopende leerlijn.
- ➔ Beschrijf de lessen, zodat nieuwe docenten weten hoe ze die moeten gebruiken.
- ➔ Maak een document met suggesties voor leerlingbegeleiding en doorverwijzing bij relationele en seksuele problemen die de school zelf niet kan oplossen.
- ➔ Beschrijf de verbeteringen zodanig dat mensen die niet bij de ontwikkeling betrokken waren, begrijpen waarom de maatregelen en interventies zijn ontworpen en hoe ze kunnen of moeten worden toegepast.

Stap 11: Integreren

- ➔ Loop nog eens door de bestaande lesboeken, lessenseries en ander lesmateriaal, bestaande protocollen en beleid en bepaal waar de nieuw

ontwikkelde verbeteringen rond seksuele en genderdiversiteit kunnen of moeten worden geïntegreerd.

- ➔ Pas relevante lesmaterialen, protocollen en beleid aan. Denk daarbij ook aan het expliciet noemen van seksuele en genderdiversiteit in de klachtenregeling en rehabilitatieregeling. De rehabilitatieregeling is van belang omdat LHBTIQ+ personeel of leerlingen soms vanuit een homofoob or transfoob perspectief onterecht beschuldigd worden, en dat een goede en zorgvuldige rehabilitatie dan van groot belang is.
- ➔ Zorg ervoor dat er in de schoolbeleidscyclus expliciet een herijkingsmoment is voor het beleid rond seksuele en genderdiversiteit.
- ➔ Zorg ervoor dat de beslissing over de definitieve integratie wordt genomen door de reguliere besluitvormingsprocedures te doorlopen.
- ➔ Zorg ervoor dat de nieuwe lessen, protocollen en beleidsregels worden gecommuniceerd aan alle relevante belanghebbenden.
- ➔ Zorg ervoor dat duidelijk is hoe belanghebbenden (leerlingen, docenten, overig personeel, ouders) in de toekomst feedback kunnen geven en hoe zij verbeteringen kunnen voorstellen.

Stap 12: Overdragen

- ➔ Ontwikkel een richtlijn of folder voor nieuwe ouders, leerlingen en personeel over hoe de school omgaat met seksuele en genderdiversiteit (dit kan onderdeel zijn van een algemene folder over omgangsvormen).
- ➔ Informeer ouders actief over het beleid voordat ze hun kinderen inschrijven of tijdens de inschrijving. Een mogelijkheid is om alle ouders en leerlingen te vragen een algemeen "sociaal" contract te ondertekenen dat discriminatie "op grond van ..." expliciet verbiedt (noem alle gewenste gronden en benoem ook seksuele voorkeur, genderidentiteit en (inter)seksuele kenmerken).
- ➔ Informeer en betrek nieuwe leerlingen actief bij de afspraken over prosociaal gedrag (gouden weken, basisregels op klasniveau, ervoor zorgen dat afspraken in de klassen in lijn blijven met schoolbrede afspraken door jaarlijkse aanpassing van schoolbrede regels). Zorg dat dit gebeurt via een bottom-up updateproces dat elke start van het schooljaar wordt herhaald.
- ➔ Laat nieuwe medewerkers kennismaken met het beleid via een introductiecursus en integreer seksuele en genderdiversiteit in zo'n bredere introductiecursus.

- Begeleid en ondersteun nieuwe docenten in het eerste jaar van hun aanstelling om de gewenste vormen van aandacht voor seksuele en genderdiversiteit goed uit te kunnen dragen en te begeleiden.

Projectinformatie

Informatie voor Erasmus+

Subsidieovereenkomst nr.	
Project acroniem	Mijn ID
Project titel	MijnID - Mijn identiteit, mijn idee om mezelf te zijn
Erasmus+ projectnr.	2021-1-IT02-KA220-SCH-000034423
Projectduur	1 november 2021 – 1 november 2023
Tijdsspanne	Productie reader: eind 2022, medio 2023
WP	2: docententraining
Product	2.4 Reader voor de docententraining
Status	Publicatie
Versienummer	4 (Nederlands)
Leverbaar verantwoord	GALE
Verspreiding niveau	Openbaar
Citaat	Dankmeijer, Peter (2023). MijnID Docententraining Achtergrondreader. Amsterdam: GALE
Auteursrechten	De inhoud van deze reader is copyright van GALE en mag niet zonder toestemming worden gereproduceerd.
Deadline	30 maart 2023
Datum van deze versie	8 juli 2023

Project resultaat coördinator

Naam	
Organisatie	GALE, de wereldwijde alliantie voor LHBT-educatie
E-mail	info@gale.info
Postadres:	Vinkenstraat 116-A, 1013 JV Amsterdam, Nederland

Versie geschiedenis

Versie	Datum	Auteur	Beschrijving
1.0	21-12-2022	Peter Dankmeijer	Eerste versie (lang)
2.0	8-2-2023	Peter Dankmeijer	Tweede versie (kort)
3.0	1-6-2023	Peter Dankmeijer	Definitieve versie (twee artikelen toegevoegd)
4.0	8-7-2023	Peter Dankmeijer	Verbeterde definitieve versie

Opmerking over taal

In deze reader gebruiken we het acroniem LHBTIQ+ voor Lesbisch, Homo, Biseksueel, Transgender, Intersekse, Queer en "+" voor andere identiteiten op basis van seksuele en genderdiversiteit. We gebruiken de term "seksuele en genderdiversiteit" als omgangstaal om de diversiteit van seksuele voorkeuren, genderidentiteiten en van seksuele kenmerken (intersekse-varianties en -identiteiten) samen te vatten.

Auteur

Naam	Organisatie
Peter Dankmeijer	GALE, The Global Alliance or LGBT Education

Samenvatting

Deze reader biedt achtergrondinformatie aan docenten die deelnemen aan de MijnID docententraining. De reader heeft 84 pagina's en bevat 4 artikelen.

Het eerste artikel beschrijft hoe discriminatie van LHBTIQ+ leerlingen werkt op school en de modellen waarmee zulke mechanismen worden toegelicht in de training..

Het tweede artikel bevat een overzicht van vragen die leerlingen kunnen stellen als een docent het onderwerp seksuele en genderdiversiteit aansnijdt. Het biedt de leraar feitelijke antwoorden, maar wat nog belangrijker is, het helpt de leraar hoe om te gaan met vragen wanneer deze bevooroordeeld zijn en niet op een informatieve manier kunnen worden behandeld.

Het derde artikel beschrijft tien "regenboogsleutels". Dit zijn criteria voor een kwalitatief hoogstaand schoolbeleid dat LHBTIQ+-leerlingen ondersteunt. Dit artikel biedt ook een test die kan worden gebruikt als een zelfdiagnose van een school.

Het vierde artikel beschrijft een procesgericht 12-stappenplan dat door vernieuwende leerkrachten, schoolleiders of externe adviseurs kan worden gebruikt om de school te begeleiden van een volledige gebrek aan bewustzijn over seksuele en genderdiversiteit op school, naar een volledige verankering van integratie van seksuele en genderdiversiteit in beleid en lessen en met een stabiele steun van de hele schoolbevolking. De stappen zijn zowel gebaseerd op wetenschappelijke innovatietheorieën als op de concrete praktijk van het coachen van scholen op het gebied van seksuele en genderdiversiteit.

Partners

Coordinator

**Fondazione Hallgarten – Franchetti
Centro Studi Villa Montesca**

Italy

Defoin

**DEFOIN – Formación para el Desarrollo
y la Inserción**

Spain

GALE

**GALE – Stichting Global Alliance for LGBT
Education**

Netherlands

EUROTRAINING – Educational Organization

Greece

CESIE

Italy

Xarxa I Col·laboració Serveis Educatius, S.L.

Spain

Iedersland College

Netherlands

**Douka Ekpaideftiria AE – Palladion Lykeion
Ekpaideuthria Douka**

Greece

My ID © 2022 is licensed under CC BY-NC-SA 4.0. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Co-funded by
the European Union